

ANTE JURIC

Centar za jadransku onomastiku i etnolingvistiku
Sveučilište u Zadru
Trg kneza Višeslava 9, HR-23000 Zadar
ajuric@unizd.hr

FONOLOŠKI SUSTAV GOVORA OKRUGA GORNJEG

U članku se na temelju terenski prikupljene građe donosi opis fonološkoga sustava govora Okruga Gornjeg na otoku Čiovu. Zasebno se obrađuje vokalski, nevokalski i prozodijski sustav. Za svaki se sustav donosi popis inventara te opis realizacije, distribucije i povijesnog razvoja inventarskih jedinica.

1. Uvod¹

Okrug Gornji (dalje u tekstu izvorno: *Okrūk*) je najnapučenije (oko 3200 stanovnika) i po teritorijalnom obuhvatu najveće selo na otoku Čiovu. Današnjoj općini Okrug pripada uglavnom cijeli zapadni dio otoka i obližnji otočići (otprilike trećina cjelokupne površine Čiova), zaključno s istoimenim poluotokom/rtom po kojemu je selo i dobilo ime (Jurić 2020). Pretpostavka je, naime, da se toponim iz kojeg se razvilo današnje ime dvaju čiovskih sela (*Okrūk* i *Doñi Okrūk*) po prvi put spominje već u 13. stoljeću (*de cruce ecclesie sancti mauri*), iako se pouzdano zna da na otoku Čiovu u to vrijeme još nije bilo stalnih naselja koja bi se moglo nazvati selima (Šimunović 1972: 57; Babić 2010: 114, 174; Jurić 2020). Prve vijesti o trajnoj naseljenosti i postojanju sela (*Ocruch*) odnose se na događaje iz 15. st., kada otok Čiovo nastanjuje pred Turcima izbjeglo stanovništvo iz Zagore (Lucić 1979: 977–978; HE, 312). Prvi stalni doseljenici s kopna, kao i stanovništvo koje je prije njih povremeno nastanjivalo otok, bili su čakavci (Hraste 1948: 124). Ni brojnost stanovništva Okruka ni njegov jezični identitet nisu se značajnije mijenjali od nastanka sela pa sve do druge polovice prošloga stoljeća, kada započinje nagli demografski rast na otoku Čiovu. Od 1991. naovamo broj se stanovnika Okruka udvostručio (!), a novopridošlo je

¹ Rad je napisan u okviru projekta »Lingvistička geografija Hrvatske u europskome okružju (LinGeH)« koji pri HAZU financira Hrvatska zaklada za znanost pod brojem HRZZ 3688.

stanovništvo uglavnom štokavsko (Jurić 2020: 3–4), što se, dakako, u stanovitoj mjeri odrazilo i na suvremeni opis govora.

Prvo i dosad jedino dijalektološko istraživanje kojim je temeljitije obuhvaćen i mjesni govor Okruka proveo je Mate Hraste još sredinom prošloga stoljeća, u sklopu sinoptičke studije o osobinama govorâ Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale (Hraste 1948). U novije vrijeme ponešto podataka o govoru Okruka prikupljeno je i u sklopu toponomastičkih i akcentoloških studija (Jurić 2005; Kapović 2020), a objavljen je i *Ričnik okruškoga govora*, također s velikim brojem vrijednih podataka o govoru (Buličić Bareta 2014; 2019).

Govor Okruka pripada čakavskome narječju, a unutar njega, ovisno o kriterijima podjele i o terminologiji, južnočakavskome, južnome ili jugoistočnome čakavskom dijalektu.² Hraste (1948: 129) utvrđuje da govori trogirskoga dijela otoka (Okruka, Žedna i Arbanije) »imaju uglavnom trogirsku akcentuaciju«, iz čega, dakako, slijedi da je govor Okruka u najbližem genetskom srodstvu upravo s čakavskim (cakavskim) govorom Trogira. Unatoč blizini kopna i ubrzanim mijenama govora u posljednjih nekoliko desetljeća, okruška je čakavica i danas dobro očuvan i čvrst sustav, osobito na razini fonologije i prozodije, što će se jasno vidjeti i iz prikazanog u ovome radu.

2. Nekoliko napomena o prikupljanju i prezentaciji građe

Građa za ovaj rad prikupljana je kroz razdoblje od petnaestak godina, u više navrata i u sklopu nekoliko različitih istraživačkih kampanja. Jedan je dio podataka prikupljen još 2004. godine, u sklopu terenskih istraživanja toponimije otoka Čiova (Jurić 2005). Drugi značajan dio građe prikupljen je kroz rad na uređivanju i recenziji teksta drugoga izdanja *Ričnika okruškoga govora*, čija nam je autorica Manuela Bareta Buličić ujedno bila i vrijedan informant te joj se i ovim putem od srca zahvaljujemo. Treći skup podataka prikupljen je tijekom terenskih istraživanja u sklopu projekta LinGeH (bilj. 1), koja su još uvijek u tijeku u trenutku objave ovoga rada. I konačno, možda i najveći broj kvalitetnih podataka prikupljen je dugogodišnjim bilježenjem izgovorenog u spontanim razgovorima s izvornim govornicima (autor je i sam izvorni govornik okruškoga govora!). Posebno dizajnirani upitnik korišten je tek u posljednjoj fazi istraživanja, uglavnom u svrhu provjere podataka i nadopune prikupljene građe.

Jedno je od najupečatljivijih obilježja okruškoga govora veliki broj dubleta, kako na leksičkoj tako i na fonološkoj razini, a osobito u prozodiji. Takvo je sta-

---

² Podjela čakavskoga narječja na dijalekte u dijalektološkoj se literaturi izvodi na nekoliko u znanosti ovjerenih načina (vidi osobito: Langston 2006: 11–18; Lisac 2009: 30–31), ovisno o kriterijima koji se u tu svrhu uzimaju za najrelevantnije (samo refleksi jata, refleksi jata zajedno s ostalim fonološkim, prozodijskim i morfološkim kriterijima, samo prozodija itd.).

nje očekivano s obzirom na uznapedovali proces transformacije govora pod utjecajem gradskoga i regionalnoga nadvarijeteta, no ono je istovremeno i izuzetno zahtjevno za istraživača koji mora biti u stanju raspoznati autohtono od stranog, autentično od učenog i neprirodnog, bitno od nebitnog. Iskustvo i instinkt izvornoga govornika pritom su od presudne važnosti. Tako će npr. ovjere *čřv*, *cřv* i *cřv*, *crĭkva* i *cřkva*, *drĭvo* i *dřvo*, *jăgla* i *ĭgla*, *vazěst* i *uzěst*, *měnon* i *nămon*, *grěb* i *grďb* i brojne druge izvorni govornik bez veće razlike izgovarati u spontanome razgovoru sa sumještanima čakavcima, kao podjednako autohtone i autentično okružke oblike, dok će npr. *uzět*, *dřvo*, *cřkva* i *vrăbăc* također povremeno izustiti, ali izričito kao oblike stranoga sustava, u razgovoru sa „strancima“. Istraživač koji dobro poznaje sustav u takvim će situacijama znati prepoznati oblike koje valja za bilježiti, i to je njegova najveća metodološka prednost u odnosu prema istraživaču koji sustav ne poznaje u dovoljnoj mjeri. Upravo zbog svjesnosti o finim razlikama poput opisanih u radu uvijek navodimo sve pojavne oblike istoga koje smatramo autentičnima i autohtonima, neovisno o sociolingvističkome kontekstu u kojemu se oni češće ili manje često pojavljuju, a odbacujemo samo one za koje iz iskustva znamo da nisu domaći.

Grafeme u tekstu koristimo bez impliciranja fonološkoga statusa glasova koje predstavljaju. To je prije svega važno za istaknuti u vezi s upotrebom grafema *j* i *v*, koje zbog lakšeg čitanja i s ciljem neodvraćanja pažnje čitatelja s bitnog na manje bitno u pravilu pišemo umjesto fonetski preciznijih *ĭ* i *u* u riječima u kojima bi se oni trebali naći na njihovome mjestu. Dotične alofonske varijante sustavno bilježimo jedino u poglavlju o razbijanju zijeve, gdje je tim grafemima predstavljene glasove barem donekle važno razlikovati od pripadajućih fonema /j/ i /v/. Iz istog razloga i grafem *r* koristimo samo u poglavlju o slogotvornome *r*, budući da je njegova slogotvornost u govoru Okruka pozicijski uvjetovana i nije ju potrebno eksplicitno isticati.

Izraze poput „tipično čakavski“, „čakavski“, „prepoznatljivo čakavski“ i sl. koristimo onda kada je određeno obilježje autohtono i dobro posvjedočeno i u čakavaca, a nije nužno „ekskluzivno čakavsko“.

3. Vokali

3.1. Inventar

Vokalski inventar govora Okruka broji pet fonema koji se ostvaruju u dugim i kratkim slogovima:

/ĩ/		/ũ/		/i/		/u/
	/ē/	/ō/		/e/		/o/
		/ā/		/a/		

U funkciji silabema pojavljuje se i *ɟ*, koje se također može ostvariti u dugome i kratkome slogu (v. 3.2.6.).

3.2. Realizacija, distribucija i povijesni razvoj

3.2.1. Svi vokali imaju „čist“ srednji i otvoren izgovor, bez artikulacijskih promjena (zatvaranja, diftongacije, otvaranja, redukcije ili nazalnog izgovora) koje bi za rezultat imale spektralno približavanje susjednim vokalima, čime se govor Okruha uklapa u tendencije kopnene čakavice (Šimunović 1966: 352; Ivić 1981: 74; Brozović i Ivić 1988: 84).

3.2.2. Rubni je element sustava čestica/uzvik *â/ã* (v. 5.1.1.1) koja se uvijek izgovara nazalno ([*ɑ̃*]).

3.2.3. Nazalni izgovor vokala pred nazalnim sonantom, odnosno potpuno prebacivanje nazalnoga elementa na vokal (npr. *jăbukŋ* I jd.), kakvo se po interpretaciji drugih autora pripisuje npr. govoru Trogira (Kurtović i Šimunović 2000: 87), nije karakteristika okružskoga govora.

3.2.4. Svaki se vokal može ostvariti na početku, u sredini i na kraju riječi, u otvorenome i zatvorenome slogu, te u svim pozicijama može biti naglašen i nenaglašen, osim dugih nenaglašenih koji ne mogu stajati iza naglaska.

3.2.5. Svaki vokal može stajati ispred i iza bilo kojega suglasnika osim *ɟ*, uz kojega je ovjeren jedino vokal *a*: *zaŋže* 3. l. jd. prez. Posebno se distribucijsko ograničenje odnosi na vokale *e* i *o* koji u pravilu ne mogu stajati u slogu zatvorenu nazalom te dolazi do zatvaranja:

e > i: *cimînta* (i analogno *cimînat*), *cîntimetar*, *crjîn* ‘crven’, *crjîinka* (vrsta smokve), *gŋjîn* ‘gojen’, *kămin* ‘kamen’, *mîndula*, *pădin* 1. l. jd. prez. ‘padnem’, *pŋstîn* ‘prsten’, *pulînta*, *pŋtîn* I jd. ‘putem’, *rumîn* ‘rumen’, *rŋjîn* ‘rođen’, *sîlîn* ‘usiljen’, *stûdin* ‘hladnoća’, *tŋčin*, *ukrêdin* 1. l. jd. prez. ‘ukradem’, *zlămin* ‘znamen’, *žinskă*, *văzmin* 1. l. jd. prez. ‘uzmem’, odnosno:

o > u: *brătun*, *brödun*, *brunzîn*, *grûn* ‘grom’, *kamijûn*, *kŋhûn* – *kŋh*, *kumbinêt*, *kŋnca* ‘konca’ G jd., *mŋrun*, *nămun*, *nogûn*, *onûndit*, *pŋstun*, *rukûn*, *têlefun*, *tîlun*, *tûmbula*, *ûn*, *ûnda*, *ûnde*, *vûn*, *zbŋgun*, *ženûn* itd.

Sudeći po ovjerama *bunbôn*, *năklôn*, *pŋklôn*, *slôn*, *zăkôn*, *zăklôn* itd., čini se da bi izvorno iznimka ovome pravilu moglo biti finalno *-on* u osnovi promjenjivih riječi (usp. distribucijsko pravilo *-m > -n* [v. 4.2.21.]), ukoliko nije riječ o utjecaju drugoga sustava.

3.2.5.1. Zatvaranju *o > u* ispred *n* u zatvorenome slogu M. Hraste pripisao je i značajnu povijesno-jezičnu važnost. Fokusirajući se uglavnom na primjere *-on > -un* u I. jd. ž. r. (*ženŭn, vodŭn*), on zaključuje da je tu riječ o morfološki uvjetovanoj pojavi, odnosno refleksu sažetoga nastavka **-ŋ (< *-ojŋ) > -u(m) > -un* koji, budući da je »zajednička osobina svih čakavaca, koji su pripadali području Bijele Hrvatske«, svjedoči o dubinskoj genetsko-jezičnoj povezanosti govora Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale sa sjeverozapadnim čakavskim dijalektom (Hraste 1948: 126–127; usp. također Ivić 1981: 69; Brozović i Ivić 1988: 22). Komentirajući ovo Hrastino tumačenje, u radu o vokalizmu govora Drvenika (koji je u ovom slučaju podudaran s okruškim), S. Vulić dobro primjećuje da promjena *on > un* u zatvorenome slogu nije ograničena samo na I. jd. ž. r., već da se dosljedno provodi u svim riječima i u svim pozicijama, iz čega pak proizlazi da je promjena uvjetovana fonološki te da je »nastavak u Isg. ženskoga roda u skladu sa štokavskim i inim južnočakavskim govorima« (Vulić 2001: 7–9). Treba li ovim dvama tumačenjima pridodati još išta relevantno onda je to svakako napomena da su obje promjene, po svome geografskom obuhvatu, dominantno sjeverozapadne³ te da se u susjednome Trogiru u istim primjerima izgovaraju nezatvoreni vokali, dakle: *rukŏn, prŭston, tŭlon, ŏn, ŏnda, ŏnŏndit, nŭmon, kŏn* itd. te: *cimŕenta, pŭlŕenta, ukrŕeden, pŭtŕen* itd., što je po svoj prilici najvažnija dijalektološka razlika između govora Trogira i Okruha.⁴

3.2.6. Slogotvorno *r*

3.2.6.1. Dugo i kratko slogotvorno *r* može stajati u naglašenome i u nenaglašenome slogu, s tim da u dugome nenaglašenome može stajati jedino u prvome slogu ispred naglaske. U načelu se *r* ostvaruje ispred konsonanta na apsolutnome početku, odnosno iza konsonanta na apsolutnome kraju riječi: *řzat, vř* te između dvaju konsonanata izvan apsolutnog početka, odnosno kraja riječi (*břdo, nŕmřs, mřc*). Iznimno se može ostvariti i iza vokala u inicijalnome slogu koji je prefiks, u primjerima poput *zařže* 1. l. jd. prez. (od *řzat* 'glasanje konja') i *zărža* gl. pr. r. m. r. jd. (u novije vrijeme). Nema međutim potvrde za [r] ispred vokala (kao npr. u štok. *umřo, istrŕo*).

³ Promjena *o > u* ispred *n* koje zatvara slog obuhvaća otočni prostor od zapadnoga dijela Šolte prema sjeverozapadu (Hraste 1948: 126–127; Lisac 2009: 141), no novija istraživanja potvrđuju da je promjena ovjerena i znatno južnije na obali (za govor Krila Jesenica v. Kurtović i Šimunović 1999: 158).

⁴ Hraste je mišljenja da je nastavak *-on* koji se čuje u pojedinim govorima na tome području utjecaj štokavice, da ga se čuje uglavnom »samo u govoru mlađega svijeta« te »da je nekada na cijelom susjednom području na kopnu, gdje se govorilo čakavskim dijalektom, bio samo nastavak *-un*« (Hraste 1948: 127), no ta nam se pretpostavka, barem što se tiče govora Trogira, čini malo vjerojatnom budući da *-un* u Trogiru nije ovjereno ni u govoru najstarijih stanovnika niti u pisanim izvorima. U starim je pučkim napjevima Trogira potvrđeno jedino *-on*: *ozgar me posipje murtŭlon řelenon...*; *...u řelenon pramaliću; koňa jaši, řabjon maši...* itd. (PST I; II).

3.2.6.2. Premda teoretski nije u komplementarnoj distribuciji s neslogotvornim sonantom *r* (izgovara se *zărza* gl. pr. r. m. r. jd., iako je pozicijski izgovorivo i *zărza, te *zărža*, nipošto *zărža), slogotvorno je *r* i u Okruhu izgovorivo jedino u slogu bez etimološkog vokala, odnosno jedino pod naglaskom ako je do njega vokal, te ga valja smatrati pozicijski uvjetovanom varijantom sonanta *r*, a ne zasebnim fonemom. Također, nema ni minimalnog para kojim bi se dokazala njegova fonemičnost u odnosu na /r/, a ovjeren je i određen broj heterofona sa [r̥] i [r] u domaćim riječima: *t̥t̥t/trăt* (*t̥t̥ja/trâ*, *sat̥t̥t/satrăt*/, *sat̥t̥ja/satrâ*, *ot̥t̥t/otrăt*, *ot̥t̥ja/ôtra* itd.) i romanskim primljenicama: *grbûn/garbûn*, *škarpûn/šk̥rpûn*, *škarpeîn/šk̥peîn*, te leksičke dublete *c̥k̥va/cr̥k̥va* i *d̥f̥vo/dr̥vo*.

3.2.6.3. Uz *r* se može ostvariti i manji ili veći udio popratnog vokalskog sadržaja koji se čuje uglavnom kao šva (ə) s blagim otvorom prema *a*: *ərjāv*, *cârṽ*, *Kârč* (toponim), *Ərvăt*, *ərzelinka* (vrsta voća), uglavnom izraženije u dugome nego u kratkom slogu. Potpuna se fonemizacija vokalskog sadržaja bilježi u *jârpa* ‘hrpa’. Povijesna i onomastička građa upućuju na to da je jasno artikulirani vokal uz *r* u jednoj fazi povijesnog razvoja bio neizostavan segment u njegovoj realizaciji te da je sasvim sigurno bio negdje u spektru vokala *a*, kako je i danas. Vidljivo je to npr. iz zapisâ okruškoga prezimena *P̃rga* u matici krštenih iz prve polovice 19. st. gdje se i na talijanskome i na hrvatskome jeziku dosljedno piše *Parga*,⁵ a na isti zaključak upućuje i više puta ponovljeni zapis *četardeset* u upisima župne knjige iz 1845. (MR 1825.–1882.) te toponim *Āra bōka* ‘Rt boka’ koji bilježimo na području Okruha.⁶ Da u navedenim zapisima nije riječ o pukome preuzimanju talijanske pravopisne sekvence *ar* (koja se uz *er* redovito pojavljuje u hrvatskim riječima na mjestu *r*) može se zaključiti npr. i po izgovoru talijanizma *tarcâna* ‘groznica’, gdje je izvorno *er* (tal. *terzana*) također zamijenjeno s *ar*.

3.2.6.4. Razvoj je kvantitete *r* u Okruhu nešto složeniji nego u većini govora uz more, gdje je uglavnom došlo do općeg kraćenja *ṛ*, i u čakavaca i u štokavaca (Moguš 1977: 30–31; Lisac 2003: 100; Kapović 2015: 745–746). U Okruhu su kraćenja jednim dijelom nedosljedna, a izgovor je dugoga *ṛ* jednim dijelom fakultativan, iako dominantan, pri čemu nije uvijek lako utvrditi je li riječ o izostanku kraćenja, o naknadnome duljenju pokraćenoga *ṛ* ili o dubletnome kratkome slogotvorniku koji je dio drugoga sustava (npr. *čṛv/c̥ṛv/c̥ṛv/c̥ṛv* ili *vṛša/vṛša*).

⁵ U razdoblju između 1845. i 1846. nekoliko je stranica matice rođenih zapisano na hrvatskome jeziku (MR 1825.–1882., str. 30–31).

⁶ Uz ovaj toponim na području Okruha bilježimo i etimološki ekvivalent *Pûnta Râta* (Jurić 2005) koji svjedoči o drukčijem razvoju inicijalnog *r* u praslavenskoj imenici **rt̥* ‘rt’. Inače, u vezi s toponimskim likom *Art* (*Artić*, *Artina* i sl.) P. Skok primjećuje da je riječ o sjeverozapadnoj čakavskoj inačici toponima, za razliku od lika *Rat* (*Ratac* i sl.) koji je tipičan za južni dio Jadrana i rezultat je utjecaja štokavice (Skok 1950: 158). Slično Skokovu je i mišljenje B. Jurišića za kojega su toponimi *Artić* i *Artina* na otoku Vrgadi »udaljena rezonancija govora starijega sloja vrgadinskih čakavaca« (Jurišić 1966: 28).

Sinkronijske podatke možemo podijeliti u šest skupina, s obzirom na izvornu dužinu slogotvornika⁷ i na odraze koji mogu biti samo kratki, samo dugi ili dvojaki:

- $\bar{r}$ > r : N jd. *g̃m, t̃k, t̃s, t̃n, k̃zno, m̃san*, inf. *s̃dīt*;
 > $\bar{r}$: *b̃vno, c̃kva, k̃ma* ‘dio broda’, *s̃na, ṽsta, ṽba, četṽti*, G jd. *c̃nca*, G mn: *b̃d, c̃t, g̃b, g̃l, k̃p, kṽg*;
 > $\bar{r}/\bar{r}$: *b̃k* ‘izbojak na grani loze’/ *b̃k, c̃n/c̃n, c̃n̄ac/c̃n̄ac, c̃v/c̃v/c̃v, b̃z/b̃z, c̃v̄st/c̃v̄st, tv̄d/tv̄d, t̃cin/t̃cin, c̃n̄it/c̃n̄it, c̃p̄it/c̃p̄it, k̃čīt/k̃čīt, m̃sīt/m̃sīt, m̃tva/m̃tva*;
 r > r : *b̃do, g̃č, p̃st, p̃stin* ‘prsten’, *sm̃t, ṽč, ṽtal, g̃lo, k̃do, z̃no, s̃ce, g̃ba, c̃ta, g̃lica, jet̃va, k̃pa, kṽga, m̃va, nozd̃va, svek̃va, s̃m, d̃zak*, G jd. *k̃vi*, G mn. *d̃v*, inf. *k̃stīt, t̃t*;
 > $\bar{r}$: *d̃vo* (ũ *d̃vo* A jd.), *d̃va* N mn., *b̃st* (uz *br̄stīt/b̄stīt*);
 > $r/\bar{r}$: *k̃č/k̃č, k̃v/k̃v ṽ(j)/ṽ(j), ṽša/ṽša, ṽpca/ṽpca, t̃n̄it/t̃n̄it*.

Kako se vidi iz priloženih primjera, izvorno $\bar{r}$ i $\bar{r}$ mogu se sinkronijski ostvariti i kao dug i kao kratak slogotvornik. Iako nije moguće utvrditi dijakronijsko pravilo o njegovu kraćenju, odnosno duljenju, koje bi vrijedilo za sve primjere, neke su pravilnosti u sinkronijskoj građi ipak uočljive. Zanimljivo je da se $\bar{r}$ izgovara u nekoliko skupina primjera: 1) kao $\bar{r}$ u jednosložnicama izvorno neakutiranih osnova poput *b̃k, c̃v, k̃v, c̃n, tv̄d*, s izvorno dugim (*b̃k, c̃v*) ili duljenim (*k̃v*) slogom; 2) kao $\bar{r}$ u dvosložnicama i višesložnicama s naglaskom povučenim na prethodni, izvorno dugi ili kratki slog: *c̃kva, s̃na, četṽti, c̃nca*, N mn. *d̃va, b̃st* inf., *t̃cin, b̃stimo*; 3) kao $\bar{r}$ u G mn. imenica izvorno akutiranih osnova (uglavnom ž. i sr. r.): *b̃d, c̃t, kṽg*; 4) kao $\bar{r}$ u sekvenci - " u dvosložnicama i višesložnicama, na izvorno dugom ili kratkom slogu: *b̄stīt, c̃n̄ac, c̃n̄c̃ma, p̄d̄žina*; 5) kao $\bar{r}$ u primjerima poput *K̃č* i *ṽj*, gdje je na djelu analogija prema padežu s neoakutom (*K̃či* N mn., *ṽja* G jd.). Slično posljednjim dvama primjerima, dugo je $\bar{r}$ u *d̃vo* vjerojatno rezultat analogije prema kvazisinonimnoj dubleti *dr̄vo*. Ukupno gledajući, najčešći je uzrok postojanja dugog $\bar{r}$ u govoru Okruha očuvanje izvorne duljine (*b̃k, c̃v, s̃na, k̃čīt*) i tek u malom broju slučajeva duljenje. Uzroci duljenja mogu biti: 1) slog zatvoren sonantom (*k̃v*), 2) duljenje ispred naglašene ultime (*d̃va, b̃stin*) i 3) analogija (*ṽj, d̃vo, ṽša*). Kratko se r dosljedno izgovara ondje gdje je stajao stari akut (*b̄do, sm̃t, p̃st*) i u svim ostalim riječima gdje je etimološki kratko (*tr̄b̃k, k̃vi* G jd., *d̄v* G mn.), pod uvjetom da nije došlo do nekog od spomenutih tipova duljenja (*k̃v, ṽša, d̃vo*). Romanske primljenice također redovito imaju $\bar{r}$: *br̄str̄n, g̃delin, k̃c̄at, s̃d̄ela, šk̃p̄n, t̃ja, t̃n̄ta*, uz napomenu da njihove izvedenice mogu imati $\bar{r}$, poput *k̃né* (< *k̃név̄l*).

⁷ Za pravila o kraćenju i duljenju slogotvornog r vidi Kapović 2007: 73 (bilj. 6) i ostalu literaturu koja se navodi u bilješci.

3.2.6.5. Sekundarno neetimološko *r* bilježi se u nekoliko izoliranih riječi, uglavnom u primljenicama: *bržôla*, *gřnit*, *křnévâl*, *prikřdășît*, *přšôna*, *přšût*, *přžûn*, *șkřpelîn*, *șkřpûn*, *třcâna* (< *tarcâna*), *třkmâr* (v. JE I, *drakmâr*), *vřdûn* ‘ptica zelenkaste boje’, ali i u nekoliko domaćih riječi: *přdučěr*, *přibřdit* (pučkoetimološki prema ‘brdo’). Bilježe se i obrnuti primjeri, gdje se izvornome *r* dodaje vokal koji preuzima slogotvornu funkciju: *petresîmul* (< *petřsîmul*), *prežûn*, *trûzat* (< *třzat*).

3.2.6.6. Primjeri realizacije i distribucije slogotvornog *r*:

<i>r</i>	naglašeno	nenaglašeno	
		prednaglasni	zanaglasni
kratko	<i>třs</i> , <i>smřt</i> , <i>břdo</i> , <i>gřdelin</i> , <i>navřčat</i>	<i>křsêl</i> ‘lijes’, <i>třlřš</i> , <i>přđit</i> , <i>cřkovnô</i> , <i>četrdesêt</i>	<i>pövr</i> ‘iznad’, <i>nêmřs</i> , <i>nřzbřdo</i>
dugo	<i>čřv</i> , <i>cřno</i> , <i>umřla</i> , <i>pobřst</i> , <i>četvřti</i> , <i>cřnoga</i> , <i>břstimo</i> , <i>třčemo</i>	<i>břstît</i> , <i>třčât</i> , <i>cřncîma</i> DLI mn., <i>mřtvîn</i> I jd., <i>mřtvâ je</i> , <i>přděžina</i>	—

3.2.7. Odras poluglasa (∂ < * ъ , * ь)

3.2.7.1. Kada se samostalno vokalizira, šva dosljedno daje *a*: *danâs*, *dân*, *dâska*, *mâgla*, *ôgañ*, *otâc*, *stârac*. Dakako, u položaju iza početnih *v* i *j* (a zapravo poluvokalâ *u* i *î*) u štokavaca i u većine čakavaca slabi se poluglas stapa s prethodećim mu neslogotvornikom te mu je refleks * vъ > *u* (u protezi/prefiksu i prijedlogu), odnosno * jъ > *i*-, pa je tako, uz izuzetak nekoliko primjera vokalizacije * vъ > *va*- (v. 3.2.7.2.), i u gotovo svim okruškim primjerima: *u sêlo*, *î glavu*, *unûk*, *îđorak*, *udôvâc*, *učěr* (< * vъčera), *ušênak*, *Uskřs*, odnosno: *îgra*, *îme*, *îskra*. Otpadanje prefiksa *vb-* nije zabilježeno.⁸

3.2.7.2. Ovjeren je i određeni broj oblikâ koje se obično navodi kao „tipične čakavske“ primjere nepreventivne vokalizacije slabog šva: *gamîžat* ‘gmizati’, *jâgla*⁹ ‘igla’ – *jagľica* (vrsta ribe), *mrâzit* ‘činiti omrazu’, *vâvik*, *vâzda* – *vazdân*, *vazêst/vazêt* (prasl. * vъzeti) – *vâzmin* – *vâzeja* – *vâzmi*! (također i s prefiksima: *privazêst*, *zavazêst*) i *Vazâm*. Čuju se podjednako često i dublete: *îgla*, *îvik*, *uzêst* i *Uskřs*.¹⁰ Vokal *a* od poluglasa pojavljuje se, očekivano, i u svim preoblikama imenice *pâs*: *pâsa* G jd., *pâsu* D jd., *pâsi* N mn., *pasîč*, *pâsji* itd. te u

⁸ Hraste (1948: 131) navodi ovjeru *tôri(j)*, no nije jasno iz teksta odnosi li se to na Okruk ili na neki šoltanski govor.

⁹ Iako *jâgla* zapravo ne bi trebalo navoditi kao primjer jake vokalnosti jer je vokalizirani poluglas u jakoj poziciji (* jъgъla).

¹⁰ Teško je reći u kojoj je mjeri ova dvostrukost oblikâ rezultat izvanjskog jezičnog utjecaja i je li riječ o autogenoj inovaciji u okruškome govoru. Ista se pojava bilježi i u Trogiru, iako još intenzivnije u korist primjerâ s *u*-.

G jd. *Râta* (toponim *Pûnta* ~), što može biti i rezultat analogije. I jd. lične zamjenice ‘ja’ glasi *nămun* (i *měnun*, češće u mlađih govornika), a na njegovo je oblikovanje nesumnjivo makar latentno mogla utjecati i čakavska jaka vokalnost (usp. *manun* [< *mъnojo] u sjeverozapadnih čakavaca), iako je evidentno riječ i o ujednačavanju prema DLI mn. *nămi(n)*. Primjeri koji odudaraju od ove tendencije su svît ‘savjet’ i svîtovat.

3.2.8. Stražnji se nazal *q odrazio kao *u*: *bûdeš*, *glâvu* A jd., *krědu* 3. l. mn. prez., *kûča*, *otû* zam., A jd. ž. r., *môgu* 1. l. jd. i mn. prez., *mûka* ‘brašno’, *mûž*, *pût*, *Ruděj*, *Rudîna*, *rûka*, *su* 3. l. mn. prez., *subôta*, *sûd*, *žejûdac*.

3.2.9. Odraz je slogotvornog sonanta *l također *u*, čime je njegov odraz u konačnici izjednačen s odrazom stražnjeg nazala: *Dûga*, *jăbuka*, *mučât*, *pûk*, *pûno* pril., *sûnce*, *sûza*, *vûna*, *žûč*, *žût*.

3.2.10. Zamjena *ę > *a* u poziciji iza palatalnog suglasnika (*j*, *č*, *ž*) ovjerena je u: *jăčmer* ‘ječmenac’, *jazîk* (samo za organ, inače *jezîk*), *jamâtva* (i *jemâtva* < *jėti), *ujât* ‘uhvatiti’, *zajât* ‘zajmiti’. Kako je riječ o obilježju koje se smatra jednim od »stožera čakavske genetičke individualnosti« i obilježju koje je u otočkim govorima posvjedočeno u većem broju riječi negoli u kopnenima (Moguš 1977: 35–36), vrijedi ovdje navesti potvrde i za riječi koje drugdje svjedoče o odrazu *ę > *a*, a u Okruhu imaju odraz *e*: *jetřva*, *klět* – *klětva*, *žēja* – *žedan* – *Žedno*, *načēt* – *počet*, *žēt* – *žetva*.

3.2.10.1. Izvan opisane pozicije odraz je glasa *ę, dakako, *e*: *děset*, *měso*, *mîsec*, *pămet*, *usěknît*, *zěnit* ‘niknuti’.

3.2.11. Odrazi jata (*ě)

3.2.11.1. Odraz je jata ikavski, što čakavski govor Okruha svrstava u južnočakavski dijalekt. Zamjena *ě (> *ę) > *i* uz malobrojne je iznimke dosljedno provedena u korijenskim (K), tvorbenim (T) i relacijskim (R) morfemima: K: *cvît*, *dîl*, *nedîja*, *jîdan*, *nîdra*, *vîdro*, *orîj*, *sîme*, *slîz*, *mîšât*, *nîmăc* ‘nijem čovjek’ (u *nîmca* i *krûva* i *vînce*...; Bareta Buličić 2019), *sridîna*, *pîga* – *pîgav*, *pîvat*, *tîrat*, *vîverica*, *zdîla*; T: *kolîno*, *lemîš*, *dî*, *dvî*, *gôri*, *gorîit*, *letîit*, *vîdit*, *prđîit*, *sidîit*, *vrîtîit*, *žîvîit*, *prîtîrat*, *prinîit*; R: *těbi*, *văšîk*, *žěni* D jd. Ikavski je refleks ovjeren i u *zînica*, imenici koju se obično navodi kao iznimku u malobrojnome popisu ekavizama u ikavaca. Prefiks je za neodređenost u pravilu *ni-* (< *ně-), iz čega proizlazi i homonimija s pojedinim oblicima za negaciju s prefiksom *ni-* (< *nei-; ERHSJ II, s.v. *ne*): *nîšto*, *nîki*, *nîko(r)* ‘netko’ i ‘nitko’, *nîkakov* ‘nekakav’ i ‘nikakav’, *nîčigov* ‘nečiji’ i ‘ničiji’, *nîder* ‘negdje’ i ‘nigdje’ *nîkud*, *nîkako* ‘neka-ko’ i ‘nikako’, *nîkoliko* ‘nekoliko’ i ‘nikoliko’, *nîman*. Iznimke su ikavskome refleksu malobrojne i karakteristične za većinu ikavskih čakavskih govora: *cěsta*, *jăstreb*, *ôbe(dvî)*, *ôzleda* – *ôzlěđît*, *prîmêr* (u izrazu *na prîmêr*, inače (i)jekavski *prîmjêr*), *sěckat*, *sěne* ‘sijeno’, *starešîna*, *strěla* – *strěļăt*, *zanovětăt*. Ovome krat-

kome popisu treba pridodati i imenicu *kòrin*, gdje je *i* rezultat zatvaranja pred nazalom (v. 3.2.5.), ali je refleks jata nesumnjivo *e* (usp. *korenìca* ‘korijen kupusa’ i *iskorēnīt*). Ekavski refleks ima i nekoliko imenica s prefiksom **prē-*, uglavnom učenih riječi: *prēnòs*, *prenosīt* (i *prinosīt*, oba sa značenjem ‘prenositi’), *prēlāz*, *prēlāzit* (i *prilāzit*, oba sa značenjem ‘prelaziti’), *prēsēdnik*, *prēstūp*, *prēvara*, *prēvōz*. Prostorne su deikse, uz ostale spomenute varijante (v. 3.2.16.), i *vōde*, *nōde*, *tōde/tōte*, a pod utjecajem štokavice i *ōvde*, *ōnde*, nipošto *ovdi*, *ondi*, kako je uglavnom u čakavaca ikavaca. Čuje se također *svāder*, *nēdir*, *nīder* i *nīdir* (posljednja dva za neg. i neodr.).

3.2.11.2. Od primjera stare zamjene *ě > *a* posvjedočeni su: *jāštrit* (< *klēstiti, usp. književno *kljast*), *prāma*, *pramaliče* i *prāska*. Inače je: *gñzdo*, *jīdro*, *jīdan*, *jīst*, *nīdra* (od starijeg *nīdra*), *orīj*.

3.2.11.3. Rubno vezani uz problem jata, ali svakako vrijedni spomena su i oblici glagola ‘sjesti’: *sēst*, *sēdeš*, *sēdi!*, gdje je, kao često i drugdje u čakavaca, arhaično prezentsko **sēd-* prošireno na cijeli perfektiv (ERHSJ III, s.v. *sjēsti*). Distinkcija u odnosu na imperfektiv uglavnom se dobro čuva: *sidīt*, *sidīš*, imp. *sīdi!*, no ponekad se ipak uopćava vokal *i*: *sīst*, *sīdeš*, *sīdi!*, odnosno, znatno rjeđe, *e*: *sedīt*, *sedīš*, *sēdi*. Istoj su osnovi prilagođene i učene riječi *sēdnica* ‘sjednica’ i *prēsēdnik*.

3.2.11.4. Kvaziikavski refleks analoški se prenosi i na pojedine riječi u kojima nije bilo jata: *līgo* ‘leglo’, (*za*)*nīkāt* ‘nijekati’, *nīt* nesvrš. (prasl. *nesti; analogijom prema svrš. (*s*)*nīt* – (*s*)*nīla* gl. pr. r., ali *nesē* 3. l. jd. prez.), *pōrid* ‘porred’, *prīdika*, *pridikāt*, *Kaštīle* (ali *kaštelānski*, *Kaštelānin*), *sikīrāt se* (i *sekīrāt*) – *sikirācija*, *slizēna*.

3.2.11.5. Pojedine su riječi s kontinuantom jata u optičaju isključivo ili gotovo isključivo u (i)jekavskoj varijanti, bilo da su to riječi preuzete iz književnog jezika ili riječi koje su nekad evidentno postojale u ikavskoj varijanti, ali su zamijenjene drugim riječima ili varijantama. Dugi se jat tada ostvaruje jednosložno – *jē* (usp. Kapović 2015: 36–37): *bjēda*, *bjēdnik* (ali *bīdan*), *cjēnīt* (ali *cīna*), *cjēv*, *cjēvar*, *cjevčica* (ali *civanica*), *Nēmāc* (ali *nīmāc* ‘nijem čovjek’), *mjēsna zājednica* (ali *mīsto*), 1. l. jd. prez. *osjēčan* (ali *osītīt*, *osītija*; češće se čuje *čūtīn*), *pjēsāk* (ali *Piskurīna*), *rjēka* (i *rīka*), *rjēšīt* (ali *odrīšīt* – *odrīšija* – *drīšīt* nesvrš.), *sjēver*, *vjēžbat* (ali *vīšt*, *vīščica*), *vjēnāc* (ali *vinčāt*, *vinčāne*; inače *krūna*), *vjērac* ‘vjernik’, *vjērovanē* (molitva), *vjēsti* (rtv emisija), *žejžez* (uz *gōžje*, *gōzd*).

3.2.12. Zamjena *ra* > *re* posvjedočena je u: *rēbāc*, *rēst* (i *zarēst*, *urēst* itd, ali *Rastīča*), *krēst* (i *krēdimice*, ali *krāža*).

3.2.13. Vokal *e* kao osobit praslavenski prijevoini stupanj očuvan je u: *grēb* (ali *grōbje*) – *grēbja* ‘gredica u polju’ i *tēpal* – *teplīt* (*poteplīt*, *zateplīt* itd.).

3.2.14. Iza palatalnog dočetka osnove zabilježen je prijelaz *o* (odnosno *u* ispred nazala): *lǫšo*, *kojō*, *gōrno* ‘gornje’, *kjūčūn*, *kōhūn*, *ōghūn*, *māčun*, *bīčun*, *nōžūn*, *pōjun*, kako je i u mnogim čakavskim i štokavskim govorima (Finka 1971: 20). Govori se I jd. *pūtīn* (češće) i *pūtūn*, bez jasne i konzistentne semantičke razlike.

3.2.15. Riječi koje započinju vokalom često imaju protezu *j*- (v. 4.2.7.).

3.2.16. Umetanje je vokala ovjereno u nekoliko skupina primjera. U derivatima stare zamjenice *tv* umeće se vokal *o* analogijom prema *ovb*, *onb*, uglavnom fakultativno: *(o)tī*, *(o)tā*, *(o)tō*, *(o)tōga*, *(o)tolīko*, *(o)tolīšnī*, *(o)tāko*, *(o)tāmo*, *odotāmo*. U I jd. lične zamjenice ‘ja’ *mēnun* umeće se vokal analogijom prema vokalu u osnovi *men-* u ostalim kosim padežima (v. također 3.2.7.2.). Dodaje se sekundarno inicijalno *i-* u gl. pr. r. *īša*, *-la*, *-lo* (na osnovu *šǫdlǫ, usp. *šal* u sjeverozapadnih čakavaca). Navezak *-a* bilježi se najčešće u nepromjenjivim riječima: *spřīda*, *zāda*, *krōza zid*, *prīdā se*, *pōda se*, *Nāda Kīte*, *niza skāle*, *ūza brdo* (kada nije prilog, inače *ūzbrdo*), *uzā se*, *uzā ŋ*, ali i u pokojoj imenici: *bōla* ‘bol’ (u tepanju malome djetetu), *mīlojča* ‘milošća’ (ERHSJ II, s.v. *mīo* [I]), *dīda*, *dīma*, *kōkoša*, *pōndča*. Slično kao kod prijedlogā, vokal se *a* katkad umeće i između konsonanata na granici prefiksa i osnove, pri čemu su dijalektološki najrazlikovniji primjeri: *izasrāt*, *obamīrit* ‘izmjeriti pogledom’, *obastrīč* ‘radikalno podšišati’, *obašīt* ‘opšiti’, *obatīsnit* ‘okrznuti’, *obatūrnit* ‘odgurnuti nekoga u prolazu’, *obavīsit* ‘objesiti’, *odadīt* ‘otkačiti’, *odalimbāt* (usp. *odlimbat*, JE I, s.v. *alibāt* (-*bōvāt*)), *podaplēst* ‘podvezati grane loze’ (Bareta Buličić 2019), *podaprīt* ‘poduprijeti’, *razabrā(t) se* ‘doći sebi’. Analoški se dodaje nastavak *-o* u prilogu *tēko* ‘tek’ (*tēko mālo*)

3.2.16.1. Umetanjem vokala razbijaju se finalni konsonantski skupovi u riječima stranog porijekla (v. 4.3.10.).

3.2.17. Otpadanje vokala (a ponekad i cijeloga sloga) bilježi se u manjem broju riječi, uglavnom na početku riječi i uglavnom u riječima stranog porijekla: *lāšt(r)ik(a)*, *lētrika* (i *Letrodalmācija*), *Mērike* ‘Amerika’ – *merikānski*, *nēkcija* ‘inekcija’, *rējoplan* ‘avion’, *rīna* ‘morski pijesak’ (lat. *arena*), *špidāl* (tal. *ospedale*), *tolomāš* ‘autonomaš’, *tonōbil* ‘automobil’, ali i u pokojoj domaćoj: *rēdan* ‘uredan’, *ko* ‘ako’, *kolo* ‘okolo’ te u derivatima starih zamjenica *ovb* i *onb*, uglavnom fakultativno: *(o)vī*, *(o)nī*, *(o)vakī/(o)vakōv*, *(o)volikī*, *valīko*, *volīšan*, *volīšnī*, *(o)nakī/(o)nakōv*, *(o)vō(d)(e)(r)(ak/c)*,¹¹ *(o)nō(d)(e)(r)(ak/c)*, *(o)vāmo*, *(o)nāmo*, *(o)nāko*, *(o)vāko* itd. U sredini riječi vokal može otpasti u pokojem izoliranom primjeru, npr. u *dōškat* ‘dočekati’ ili u primjerima razvoja sekundarnog *ɣ* (v. 3.2.6.5.). Kao morfološki uvjetovana pojava u infinitivnome dočetku sustavno

¹¹ Ovakav zapis jedini je sveobuhvatan jer se ‘ovdje’ i ‘ondje’ u Okruhu mogu izreći na cijeli niz načina: *vō*, *ovō(d)*, *vōd(e)*, *vōdērak*, *vōdērac*, *nō*, *onō(d)*, *nōde(r)*, *nōdērak*, *nōdērac*.

otpada vokal *-i*: *dôč*, *izâč*, *jîst*, *pâst*, *molît*, *znât* te vrlo često i u nastavcima za imperativ pojedinih glagola, u sredini i na kraju riječi: *dřž!* – *dřšte!*, *děj!* – *dějte!*, *doněs!*, *műš!* – *műšte!*, *trč!*. Na kraju riječi gubi se i vokal *-i* u *mât* ‘majka’.

3.2.17.1. Kao i drugdje u čakavaca, čuvaju se oblici glagola *zapămetit*, imp. *zapămeti!*, bez sinkope vokala *e* u osnovi.

3.2.18. Dvočlani vokalski skupovi bez uklanjanja zijeva sasvim su uobičajeni. Zijev je najpostojaniji u skupovima *au*, *ao* i *eu*: *ăuta* ‘auto’, *baŭl*, *gaŭn*, *jaŭkăt* – *jăuk*, *kăuštika*, *kăul*, *kăuka* ‘svećenik’, *lěut*, *năopako*, *naŭčît* – *naŭšan* ‘naučen’, *năuznak* ‘na potiljak’, *něuk*, *něuredan*, *păuk*, *praunŭk*, *rěuma*, *zăotiš*, *zaokolišît*, *zaonŭndit*, *zăozbij*, *žěŭdac*, no u pojedinim je imenicama stranog porijekla ovjereneno i uklanjanje zijeva umetanjem sonanta *v*: *ăvuta*, *bavŭl*, *gavŭn*, *lěvut*, *kăvul*,¹² *savŭra*. U vokalskim slijedovima s *i*, u slijedovima *ae* i *eo*, u gl. pridjevu radnom na *-ja* (v. 4.2.6.) i u posuđenicama s izvornim slijedom *aj/ai* (odnosno *alj > aj*) ostvaruje se uglavnom kliznik *i*, intervokalno ili kao zamjena za vokal: *prijurěđît*, *pujîna*, *zaj(i)nătît*, *Umîja*, *bašijôka* ‘mjehur’, *kamiŭn*, *gostiŭôna*, *šijôla* ‘poplat’, *trajîna*, *viŭôla*; *dvănăjest*, *petnăjest*, *devetnăjest*, *rějoplan*, *nějopran*; *čŭja*, *molîja*, *ubđja*, *vđiŭja*; *kajîš*, (tur. *kayı*), *kajîč* (tur. *kayık*), *kajîn* (mlet. *cain*), *măjica* (tal. *maglia*), *năjilon* (i *nălion*, v. 4.2.19.). Isto vrijedi i za slijedove vokalâ s *i* koji su nastali nakon otpadanja frikativa *x* (v. 4.2.3.): *zătît* ‘zahititi’, *miŭŭr*, *nŭjove*, *Čijovo*.¹³ Katkad se sonant *j* jasno artikulira iza *e*, *o*, *u* u gl. pridjevu radnom: *klěja*, *poměja*, *ubđja*, *čŭja*, kao i u nekim posuđenicama: *bujêl* (ven. *buèla* ‘crijevo’), *brujêt* (ven. *bruèt*). Skupovi s početnim *i* u romanizmima izgovaraju se redovito dvosložno, uz umetanje kliznika *i*: *ărija*, *famîlija*, *fijăka*, *fijôk*, *fijorîn*, *fijŭba*, *fijŭmbo*, *kocijŭt*, *mižeriŭja*, *Pijăca*, *pijacêta*, *pijăt*, *pîrija*, *šijôla*, a na isti se način razbija u dva sloga i skup *rje* u posuđenici iz književnog jezika *pêrije* (G *pêrija*). Zijev se uklanja i kontrakcijom, najčešće u gl. pridjevu radnom: *pă*, *znă*, *băca*, *kôpa*, *glěda*; *stăt*, te u primjerima poput: *dôvle*, *kôda* ‘kao da’, *meštrăl*, *něredan*, *nîman*, *păs* ‘pojas’, *slipôčnîca*, *zăva*, *žômetar* ‘geometar’, *nânke/nânci* (tal. *nè anche*). Prilog *dđdavde* ‘dovde’ sačinjen je analogijom prema *ôdavde*, čime je ujedno uklonjen zijev.

3.2.18.1. U obrnutome procesu zijev ciljano nastaje u *gujîca* ‘guzica’, kako bi se ublažio izgovor nepristojne riječi (ERHSJ I, s.v. *gŭz*).

3.2.19. U pojedinim je riječima provedena zamjena vokalâ uslijed asimilacije, disimilacije ili kakve analogije: *aperăcija* – *aperîsat*, *barănko*, *bitŭn*, *cimînat* (prema „pravilnom“ *cimînta* G jd.), *delamîť* ‘dinamit’, *golŭz* – *golŭzo* – *goluzăca*

¹² Uz napomenu da primjere *gavun* (< tal. *gavone*?) i *kavul* (< tal. *cavolo*), koji se inače u dijalektološkoj literaturi često navode kao primjeri za uklanjanje zijeva, treba uzeti s oprezom (v. odnosne natuknice u JE i ERHSJ).

¹³ Oblik je *Čihovo* potvrđen već u 16. st. (Jurić 2020), a Geić za vrstu vinove loze bilježi *cijovac* (Geić 2015: 63–64).

(tal. *goloso*)¹⁴, *kàliko* – *talìko* – *valìko*, *odāt se* ‘udati se’ (*odālā se*), *òdovle*, *onîndit* (uz *onûndit*), *otròbica*, *pàrabrod*, *pòluver* ‘pulover’, *prigatôrij*, *rigèta* ‘vegeta’, *štrolòč* (tal. *stra-* + *l’occhio*), *ubòtnica* ‘hobotnica’ (i *obòtnica!*), *usèknit* ‘ispuhati nos’, *tastamènat*, *Trèglàvica*, *tremuntâna*, *túrta* ‘kruh u obliku pogače’, *veltrîna* ‘vitrina’. Upitna čestica i rastavni veznik glase *òli* ‘da li’, ‘zar’, ‘ili’.

3.2.19.1. Kratko *o* u otvorenome slogu u riječima romanskog porijekla često se zamjenjuje vokalom *u*: *kumandîrāt* – *kumandânt*, *pulîcija* – *pulicijôt*, *pulîtika*, *pulînta*, *pulènat* ‘zapadni vjetar’ (tal. *ponente*).

4. Nevokali

4.1. Inventar

4.1.1. Sustav nevokala broji 22 fonema, od kojih je jedan (*l*) po opsegu upotrebe marginalan:¹⁵

sonanti		šumnici			
<i>v</i>	<i>m</i>	<i>p</i>	<i>b</i>		
				<i>f</i>	
<i>l</i> <i>r</i>	<i>n</i>	<i>t</i>	<i>d</i>		
		<i>c</i>		<i>s</i>	<i>z</i>
			<i>ʒ</i>		
	<i>ń</i>	<i>č</i>		<i>š</i>	<i>ž</i>
<i>j</i>	(<i>l</i>)				
		<i>k</i>	<i>g</i>		

4.1.2. Kao alofoni pojavljuju se i klizni neslogotvornici [*i*] (*kaiĩš*, *petnăjest*) i [*u*] (*năũznak*, *lěũt*).

4.2. Realizacija, distribucija i povijesni razvoj

4.2.1. Sustav nepčanih afrikata ima samo jedan par fonema. Bezvučni je dio para fonetski najbliži nadzubnonepčanoj afrikati kakva je u standardnome jeziku /č/,¹⁶ a povijesno su u njemu stopljene kontinuantne starojezičnih bezvučnih pa-

¹⁴ Vjerojatno analogijom prema arhaičnijem *guloz* – *gulozo* u mnogim govorima (v. ERHSJ I, s. v. *gula*¹).

¹⁵ »Marginalni fonemi« su fonemi »na rubu rječničkog fonda« (Brozović 1972: 111), ali su neosporno dio fonološkog inventara.

¹⁶ Prema opisu u Škarić 2007. Inače, fonetska terminologija i u njoj sažeti artikulacijski opisi sustava afrikata u hrvatskoj su fonetsko-fonološkoj i dijalektološkoj literaturi ne samo raznoliki, nego katkad i kontradiktorni, pa su npr. palatali *š*, *ž*, *č* i *ž* u nekih autora opisani kao prednjonepčani

latalnih šumnika (*t' > č > ċ < *č). Zvučni je dio para fonetski najbliži nepčanoj afrikati kakva je u standardnome jeziku ž, a povijesno je autonomno razvijeni fonem (*dj > *d' > ž), ali uz presudan aloglotski impuls (v. 4.2.8.). Važno je, dakle, ovdje istaknuti da palatalne afrikate u govoru Okruka nisu one koje se inače u dijalektološkoj literaturi bilježe slovima ċ i ž (koriste se za atrikulacijski „srednje“ afrikate, između č i ċ, odnosno ž i ž, npr. u opisu suvremenih govora Splita i okolice [usp. npr. Kurtović i Šimunović 1999, 2000; Kurtović Budja 2010]) ni po akustičkoj slici, niti po mjestu i načinu tvorbe, onako kako se to opisuje u literaturi.¹⁷ Svjedočanstvo o nekadašnjem paru bezvučnih afrikata u govoru Okruka nalazimo u primjerima *pōnōčka*, *vōčka*, *gūčka* G jd. (od *gūčāk* ‘grlo’, < *gučāk < *gutati*), gdje izostanak inače sustavne zamjene *čk* > *šk* (kao u: *maška*, *kūška*, *brāški*; v. 4.1.1.1.) upućuje na različitu prilagodbu afrikata č i ċ u konsonant-skoj skupini. Do sličnog se zaključka može doći i temeljem ovjera *kūtni* ‘kućni’ i *Svîtnak* ‘krijes’ (u nazivu blagdana *Svêti Ivân Svîtnak*), gdje je evidentan razvoj *čn* > *tn* (v. 4.3.9.3.). U *Upisniku kuća občine Okrug* iz 1878. (AMID Okrug) pojedini upisivači dosljedno bilježe -ič u prezimenima *Agnič* i *Kuzmanič*.

4.2.1.1. Važno je reći i to da je opisani sustav afrikata razlikovan u odnosu na okruškome srodne čakavske govore u najbližem susjedstvu: govor Slatina koji čuva čakavsko [t'] i [d'] (Galović 2018: 140) i govor Trogira koji je čakavski (Geić 2015: 12–15).

4.2.2. Zvučni palatalni afrikat ž nije razvijen i nije dio sustava. Njegovo je mjesto, kako je i uobičajeno u čakavaca, sustavno zauzeo frikativ ž, kako u primljenim tako i u domaćim riječima, ondje gdje bi se afrikat inače razvio asimilacijom po zvučnosti: *žep*, *žigerica*, *sřžba*, *svidžžba*. Kao supstitut za ž u riječima iz književnoga jezika u mlađih se govornika danas uglavnom čuje ž: *žep*, *žigerica*, *svidžžba*. O poistovjećivanju ž i ž u riječima drugog sustava svjedoči i supstitut ž u *Tužman* (Tuđman).

4.2.3. Bezvučni velarni frikativ x ne može se smatrati dijelom fonološkog inventara okruškoga govora, iako mu je pojavnost u svakodnevnoj komunikaciji relativno česta, uglavnom u riječima koje su u upotrebu ušle putem regional-

(Jelaska 2004; Škarić 2007), u nekih kao stražnjonepčani ili čisti palatali (Barić et al. 1997; Šimunović 1977), a nekima je „prednjonepčani“ sinonim za „palatal“ u opoziciji prema „velar“ (Silić i Pranjković 2005). Naglašavamo stoga da odabir upravo Škarićeve terminologije u ovome slučaju nije nasumičan, nego ciljan, budući da je činjenično najprikladniji za opis okruškoga sustava palatalnih afrikata.

¹⁷ Pri izgovoru glasa palatala č u govoru Okruka jezik nipošto ne dodiruje gornje zube, što je ključna razlika u odnosu na artikulaciju koja se čuje npr. u govoru Splita i koja se upravo kao takva opisuje u literaturi: »Moglo bi se reći da pri izgovoru toga glasa („srednjeg“ ċ, op. A.J.) vrh jezika slabo dodiruje prednje alveole i gornje zube, dakle je negdje na pola puta između donjih zuba (što je karakteristično za štokavsko č) i uzdignutog položaja prema alveolama (što je karakteristično za štokavsko č)« (Moguš 1977: 65).

nog nadvarijeteta i standardnog jezika: *Dũxovi* [blagdan], *Xajdũk*, *Xřvacka*, *očux*, *ðxol*, *vřxne* itd. Pritom je najstarijim govornicima *x* i danas praktično neizgovoriv, što se vidi i po pokušaju njegove restitucije u neologizmima i riječima drugog sustava poput *Kajdũk* (ime splitskog nogometnog kluba), *Katezẽ* (ime političke stranke), *măkovina*, *măčeka*, *sĩkički* ‘psihički’ ili u izgovoru arhaičnih i stranih vlastitih imena poput *Krăńko* (*Hranko*), *Kălberty* (*Halbert*), *Křvacka* i sl. Najstarija je pisana potvrda uklanjanja *x* u okruškome govoru zapis toponima *Rassove* u katastarskim dokumentima s početka 19. st. (AMID *Okrug*). Iz sustava je *x* uklonjen na nekoliko načina, ovisno o poziciji.

Na početku riječi sustavno otpada: *Ajdũk*, *ăjmo*, *iădu*, *lăd*, *(o)tĩt* – *(o)tĩlo se* – *oču* – *ðčeš*, *odĩt* – *odĩ ča!*, *rănĩt*, *răst* ‘hrast’, *rěb* ‘posječeni trs’ – *rěbja*, *rĩpjăt*, *Ərvăska*, *ubďdnica*. Imenica ‘hrpa’ ima dva oblika: *vřpa*, s vjerojatno arhaičnim početnim *v-* (v. ERHSJ I, s.v. (*h*)*rpa*), i inovativnije *jărpa*, sa zamjenom *v-* > *j-* (kao u *jăpăń* ‘vapno’, v. 4.2.7.).

U sredini i na kraju riječi *x* otpada ili se zamjenjuje drugim neslogotvornicima, i to: 1) Na granici afiksa i osnove *x* u pravilu otpada, osim ako time ne bi nastao slijed vokala koji bi zahtijevao uklanjanje zijeva: *naodĩt se* ‘nahodati se’, *narănĩt* – *prirănĩt*, *olădĩt*, *vrńăča* (vrsta zaimače), *zalădĩlo je*, ali *zăjtĩt*. 2) U međuvokalnoj poziciji i na kraju riječi zamjenjuje se sa <*v*> (= /v/, [w]), odnosno <*j*> (= /j/, [i]): *bũva*, *măvăt*, *mũva* ‘mušica’ – *mũvat*, *jũva*, *kũvat*, *duvăn*, *dũv* (...*ĩ duva světõga*...), *krũv*, *glũv*, *sũv*; *Čijovo*, *mijũr*, *mũja* ‘ličinka muhe’, *smĩja* G jd., *străjĩv*, *grĩja* G jd., *străja* G jd., *grăj*, *grĩj*, *kĩjăt*, *klěj* ‘tleh’, *mĩj*, *opăj* ‘ljušteni ječam’, *orĩj*, *prăj*, *siromăj*, *străj*, *trbũj*, *vřj*, dok je na kraju riječi u starijih govornika uobičajen i supstitut *k*: *klěj*, *krũk*, *opăk*, *očuk*, *trbũk*, *vřk*, osobito u nastavku G mn. pridjeva, zamjenica i imenica m. r. gdje je podjednako riječ i o morfološkoj inovaciji: *pămetnik*, *mojĩk*, *ovĩk*, *jĩk* ‘ih’, *susĩdik*. Dakako, kao i u brojnim drugim čakavskim govorima, kontinuant je fonema *x* u genitivnom nastavku *-i(k)* nestabilna pa kao opciju za kraj riječi valja pribrojiti i njegovo otpadanje.

Kako je vidljivo iz građe, supstituti <*j*> i <*v*> nikad ne alterniraju u preoblikama istih riječi i nikad ne dolaze na početku riječi, dok supstitut *k* može biti alternativa i jednome i drugome glasu (*krũv* – *krũk*, *opăj* – *opăk*, *trbũj* – *trbũk*, *vřj* – *vřk*), pojavljuje se samo na kraju riječi (*krũk* – *krũva*, *trbũk* – *trbũja*) te može biti i jedini supstitut, konkretno u nastavcima za G mn. Sagledane sve zajedno, ove činjenice o distribuciji upućuju na zaključak da je zamjena *x* > *k* u početku djelovala samo na kraju riječi, dok je u ostalim pozicijama *x* otpalo. Supstituti <*j*> i <*v*> pritom su nastali najprije kao mjera za izbjegavanje zijeva (Brozović i Ivić 1988: 13), a kasnije su se neovisno o okolini i poziciji analoški prenijeli i na preoblike istih riječi i njihove tvorenice: *grĩj*, *krũv*, *bũv* G mn., *măvnĩt*, *străj*, *străjĩv*, *trbũj*, *trbũjast* itd. Povremeno pojavljivanje supstituta *k* na početku i u sredini riječi u starijih govornika (*Krăńko*, *jũka*) rezultat je ujednačavanja prema obli-

cima u standardnom jeziku i nije ni sustavna ni česta pojava. Zanimljiv je u tom smislu i glagol *kītit* čije bi sekundarno značenje ‘baciti’ (*kīti tō čā!*) moglo biti rezultat fonetski motivirane analogije prema glagolu ‘hitnuti’ u standardnom jeziku (u Okruku: (*j*)*ītnit* – (*j*)*ītat* – *zājtīt* itd.).

Po opisanome statusu suglasnika *x* govor Okruka pripada skupini južnočakavskih govora koji su se najradikalnije približili novoštokavskome inovativnom obrascu, osobito što se tiče otočnoga dijela prostora gdje zajedno s ostalim čiovskim govorima te dijelom šoltanskih u tom smislu spada u red najprogresivnijih (Lisac 2009: 144–145; Galović 2018, 2019).

4.2.3.1. Refleks *x > f* izoliran je u primjerima: *uf!* ‘uh!’, *ūfo* (ali *Petrōvo ūvo*) – *ūfarica* ‘uholaža’ i *pūfālo* gl. pr. r. (ali *pūvāt*), što je možda rezultat analogije prema rezultatima promjene *p v > v* (v. 4.3.11.1.).

4.2.4. Fonem *f* prisutan je u najvećem broju u riječima stranog porijekla, putem kojih je uglavnom i ušao u govor i postao sastavnim dijelom fonološkog sustava: *bāfe*, *barūfa*, *fālaš*, *fumār*, *frīgat*, *fēšta*, *familija*, *frīško*, *frižidēr*, *Frāne*, *Filīp*, *Filomēna*, *garīful*, *kafēna*, *šufīt*, *tufināt*. Mjesto fonema *f* u sustavu je čvrsto – dobro je očuvan u riječima u kojima inače dolazi: *fumār*, *frīdōk*, *cīfrat se*, *kunferīt* (tal. *conferire*), *naftalīna*, *kūlaf*, *štūf*, uz tek nekoliko izoliranih primjera zamjene *f > v* u međuvokalnoj poziciji i na početku riječi: *peverūn* (hibrid od tal. *peperone* + *feferon*), *trēvit* (ali *potrēfit*), *važūn* ‘fažol’. Sukladno ovakvome statusu, izostanak očekivanog početnog *F*- u imenu okruškoga otočića *Umīja* (sv. Eufemija, drugdje *Fumija*, *Fume* i sl.) možda valja pripisati preuzimanju u fazi koja je prethodila razvoju fonema *f*, a ne njegovu naknadnom otpadanju.¹⁸

4.2.4.1. Kao *f* su se odrazile i skupine *xv* i *p v* (v. 4.3.11.).

4.2.5. Lateralni palatalni sonant *l̥* uglavnom je uklonjen iz sustava, delateralizacijom (*> j*): *bōje*, *čejāde*, *gīva*, *izgūbjen*, *jūbāv*, *jūbjena*, *jūto*, *kōpje*, *košūja*, *krāj* ‘kralj’, *krāvji*, *nedīja*, *pojūbīt*, *prijatej*, *šūpje*, *vōja*, *zāozbij*, *zapetjāt*, *zēmna* (nakon asimilacije **mj > mn*, usp. I jd. *zemjūn*), *žēja* ‘želja’, *žīj* i u manjem broju riječi depalatalizacijom (*> l*): *blūjč* (vrsta šparoge), *blūtav* (ali *bjūvat*), *cidilka*, *klūč*, *klūn*, *mlēškat* ‘mljackati’, *ōzbilno*, *petēlka*, *plēškāt*, *plūcat*, *pluvāča*, *slīva* ‘šljiva’, *Vesēlko*, *Žēlko*. Dakako, kada je riječ o rezultatama primarnih i sekundarnih slijedova labijalâ i sonanta *j* (*bj*, *pj*, *mj*, *vj*), pretpostavka o zamjeni *l̥ > j* u njima podrazumijeva i prethodnu epentezu *l* u te skupove (*> *b̥l̥, *p̥l̥, *m̥l̥, *v̥l̥*), no nju temeljem suvremenih potvrda ipak nije moguće ni dokazati ni os-

¹⁸ Tradicija pustinjačkog redovništva na otočiću seže u ranokršćansko razdoblje (Babić 2015: 84–85) pa je opravdano zaključiti da je i dotični hagiotopeponim u govor tadašnjeg stanovništva u široj okolici ušao znatno prije dolaska prvih stalnih doseljenika na otok Čiovo u 15. stoljeću, što je svakako dovoljno rano za pretpostavku o preuzimanju toponima u fazi koja je prethodila ulasku konsonanta *f* u lokalni fonološki sustav (Matasović 2008: 164–165). Isti se fonološki postupak bilježi i u leksičkoj paraleli *Sutomišćica* na otoku Ugljanu (Skok 1950: 105–106).

poriti. Palatal *ʃ* očuvan je u nizovima riječi u kojima se kao rezultat prve i druge jotacije razvio na tvorbenome šavu između finalnog *l* iz osnove i početnog *j* iz sufiksa: *fāʃēna* (*fāʃin Isūs*), *mōʃēna*, *nepribōʃēna*, *ogūʃēna*, *podīʃēna*, *umīʃēna*, *posōʃin*, *pōstōʃe* – *prīstōʃe*, *strēʃāt*, *umiʃāto*, *vesēʃe* – *veseʃāk* itd. pa je opravdano otvorenom ostaviti mogućnost da u riječima poput: *grōbje*, *kōpje*, *zadīmjeno*, *zdrāvje*, pa čak i u primjerima prve jotacije na granici morfemā: *zēmja* (> *zēmna*, v. 4.3.5.), *jūbjēna*, do epenteze *l* i formiranja palatala *ʃ* nikad nije ni došlo, što bi predstavljalo znatan arhaizam. S druge strane, popriličan je i broj riječi s korijenskim *-l* u kojima je *ʃ* depalatalizirano: *bijāc* ‘suknjeni pokrivač’, *bōje*, *Kobījak*, *kašjāt*, *mōjāc*, *ūje*, *vejāča*, *zēje*, *žūj* itd. pa bi se dosljedno očuvanje *ʃ* u gl. pr. trpnome možda moglo objasniti i kao morfološki uvjetovana pojava. Uz navedene tvorbene nizove *ʃ* se katkad izgovara i u ekspresivnim i onomatopejskim izrazima poput: *bēʃit se*, *krevēʃit se* (ali *mlēškat* ‘mljackati’) te pojedinim neologizmima, učenim riječima i riječima stranog porijekla: *žeʃūdac* (rjeđe: *žejūdac*, *žeūdac*), *pepeʃāra*, *biʃēt*, *miʃēt* ‘mali čipkasti stolnjak’, iz čega je evidentno da njegovo pojavljivanje, premda statistički marginalno, u govoru Okruha ima obilježja sustavnosti i pozicijske neuvjetovanosti te da mu neosporno pripada status fonema. Najstarija je pisana potvrda uklanjanja fonema *ʃ* u okruškome govoru zapis toponima *Cobiak* (*Kobījak*) u katastarskim dokumentima s početka 19. st. (AMID).

4.2.6. Zatvorno je *l* sustavno očuvano na kraju osnove imenica, pridjeva i priloga: *bīl*, *cīl*, *dīl*, *karatīl*, *kintāl* ‘kvintal’, *maštīl*, *mīsal*, *mūl*, *pakāl*, *pajōl*, *pinēl*, *posāl*, *vēl* ‘veo’, *žmūl*; *zāl* ‘zao’, *mīl* ‘mio’; *žāl*, ‘žao’, *ozdōl*. Jedina je iznimka prilog *pō* (*pō ūre*, *nī po bōba*). U nastavku gl. pr. r. m. r. jd. finalno je *-l* zamijenjeno s *-a*, odnosno *-ja* u glagolskim osnovama koje ne završavaju na suglasnik ili na *-a*: *cřka*, *dīsā*, *dōša*, *grīza*, *māka*, *mōga*, *pēka*, *tāka*, *trēsa*, *ōra*, *mūza*, *grēba*, *slā*, *ūmra*, odnosno: *bīja*, *čūja*, *gorīja*, *gūrnija*, *krēja*, *oslīpīja*, *plēja*, *vrīja* itd. U sredini je riječi zatvorno *l* u pravilu očuvano: *kōlca*, *pālca*, *šālša*, *kūlpa* G jd. (*ūmra je o kūlpa*), uz nekoliko izoliranih izuzetaka: *dōca* ‘dolac’ G jd., *Dōca* N mn. (Jurić 2005), *sāpa*.

4.2.7. Protetsko *j-* potvrđeno je u velikom broju riječi koje započinju vokalom pa tako često i u riječima u kojima ta proteza nije općeslavenska baština,¹⁹ daka-ko, i u onima stranog porijekla. Primjeri ovjereni u Okruhu uobičajeni su i drugdje u jugoistočnih čakavaca, a katkad i u zapadnih štokavaca (Lisac 2003: 54; 2009: 147): *jangūja*, *jārbor*, *jārpa*, *jāstog*, *jēška*, *jōko*, *jūsta* – *jūsna*, *jūtōrak*, *jītāt* ‘bacati’, *jōpe(t)*, *jōvče* ‘uopće’, *jōli* (upitna čestica), *(jo)vō* ‘ovo’ – *(jo)nō*

¹⁹ Staru protezu *j-* baštine riječi koje su u praslavenskom započinjale vokalima **ā-*, **i-*, **e-* i **ē-* (koji je mogao biti i prvi dio dvoglasi iz kojeg se kasnije razvio nazalni vokal), a u indoeuropskome prajeziku po svemu sudeći laringalom (Holzer 2011: 56; Matasović 2008: 89–91): *jābuka*, *jārān* (< *jaram*, ‘nosač za vesla na gajeti’), *jazik*, *jāvor* ‘lovor’, *jemāt* – *jamātva* (< **ēti*), *jēzero*, *jīd*, *jīdro*, *jesān* – *jēsi*, *jīst*, *jā* itd.

– (jo)tô, jũ_{me} ‘u me’ – jũ_{te} – jũ_{se} itd. U zamjenicama jĩn G mn. ‘im’ i jĩk A mn. ‘ih’ mogući su ostaci praslavenske proteze (Matasović 2008: 106, 238; Brozović i Ivić 1988: 28), ali je moguće da je dodana i kasnije. Također kao južnočakavska odlika vrijedi i razvoj *ji- > *jъ- > i-: ĩme, ĩgra, ĩskra, ĩve, uz već spomenutu iznimku jãgla – jagľica sa samostalno vokaliziranim poluglasom (v. 3.2.7.2.). Protezu j- bilježimo i kao alternativni praslavenski oblik u primjerima poput jãpãñ (<*(v)арпъ, gdje je početno *v- očito shvaćeno kao proteza, v. ERHSJ III, s.v. vápno) i jãčćerica (<*aščerъ, usp. gušter). O produktivnosti proteze j- kroz praktično cijelu jezičnu povijest od praslavenskog nadalje svjedoče i primjeri poput jãrpa (usp. vrpa, ERHSJ (h)rřpa), jěška (tal. esca), jĩtat (nakon otpadanja x-, v. 4.2.3.) i sl.

4.2.7.1. Izostanak/otpadanje očekivanog početnog j- bilježi se u: ajćerica ‘jašterica; mjehurić na jeziku’, ěli ‘je li?’, Osib (ime Josip), ũfo ‘uho’ (u južnih čakavaca ponegdje jũvo), ũtros ‘jutros’ – ĩzutra (<*ustro), ućěr ‘jučer’. Vrijedi ovdje spomenuti i okruško prezime Agnić (Agnĩć), osobito s obzirom na etimološki usporedivo trogirsko Jagnjić.

4.2.8. Praslavenski skup *dj i sekundarni skup dj (<*daj) jotacijom daju j: gľojãt ‘glodati’, gľõjin, kolovãja, měja, prěja, sãja ‘čađa’, měju adv., mejãš, gõspoja, gõžje ‘gvožđe’, grãjani, grõzje, mlãji, rõjak – rõjin, slãji, tũji, uz iznimku gl. pridjeva trpnog gdje je čest refleks ž: izvãžin, posãžin, potvržin, razbũžin, zalũžin, usporedivo i s rezultatima jotacije s rezultatom ĩ u gl. pr. trpnom (v. 4.2.5). Sonant je j ovjeren i kao zamjena za primljeni romanski zvučni palatal: jakěta, jardĩn, jãval, jelõž, jenãr, Jovãna, kortejãt, kurãj, štajũn, koji je inače u najvećem broju slučajeva primljen i kao afrikat ž: žardĩn, želãt, želõž, žiletĩn, žĩr, žõmetar, žovãna (žensko ime), vijãž itd., što jasno svjedoči o palatalnome okluzivu *d’ u jednoj fazi razvoja skupine (*dj > *d’ > j, ž). Osim u izravnim romanskim primljenicama, u kojima je posvjedočen najveći broj potvrda, afrikata je ž posvjedočena i u nizu stranih riječi primljenih posredstvom književnog jezika: ânžel, žãk, žaval, žẽnper, žõn ‘poplat’ (inače šijõla), sužẽ (inače sũdi). Svi navedeni primjeri ostvarivanja afrikate ž (kao izrazito novoštokavske inovacije, Holzer 2011: 86) u govoru su Okruha potpuno integrirani i uglavnom bez izvorno čakavske alternative (kao npr. sũže – sũdi), što dodatno osnažuje njen fonološki status.

4.2.9. Refleks je praslavenskoga skupa *tj i sekundarnog skupa tj (<*taj) danas potpuno izjednačen s afrikatom č: svĩća, čvĩće, brãća, pěć, tũć (v. 2.2.1.). Usporedivo s razvojem skupa *dj (v. 4.2.8.), primarni je rezultat jotacije bio za čakavce tipičan palatalni okluziv t’, uz vjerojatan razvoj nepčanog afrikata u pretposljednjoj fazi: *tj, *taj > *t’ > *ć > č.

4.2.10. Jotacijom praslavenskih skupina *zgj, *zdj i sekundarnih zgji, zdji

(< *zgəj, < *zdəj) razvila se, usporedivo s razvojem u skupa *dj (v. 4.2.8.), skupina *žd' > žj: *dažjīt, gôžje, grôžje, mōžjani, žvīžjēte*.

4.2.11. Jotacija praslavenskih skupina *skj, *stj, i sekundarnih *skj, stj* (< *skəj, *stəj) rezultirala je u konačnici skupom *šč*, podrazumijevajući pritom temeljni šćakavski refleks *šč* i noviji okružski razvoj sustava nepčanih afrikata (4.2.1.) i suglasničkih skupina: *šč* > *šč* te sporadično i katkad fakultativno > *jč*, *č*. Jednak je rezultatu jotacije, dakako, i rezultat prve palatalizacije velara praslavenske skupine *sk: *ščīt* 'prsna kost', *čāp*, *ščēdīt*, *ščīpāt* – *čīmpjāt* (ali *štīpunīca* 'štīpaljka') – *u(š)čāp*, *trčīca* 'trščīca', *gūjčērica*, *křčen* 'kršten', *křčēna vōda* (ali *skřštenik rūk*), *lījče* 'lišće', *ščēta* – *poščētan* 'sklon činjenju štete' – *iščētit* 'išćašiti' – *ščūr* 'štur' – *tāšč/tājč* 'čist' (*umīj se taščūn pišōkun*; Bareta Buličić 2019) – *nātajče*, *iščin/ījčin* (1. l. jd. prez. od 'iskati'), *kojčīca*, *klijča*, *tijčāt* 'brinuti', *trīšče*, *godījče* (samo 'godina rođenja', a ne 'godina' općenito), *zābāvijče*, *zapūjčin* 'zapušten', *vījčica* (ali *vīšt*).

4.2.11.1. Skupina je *šč* također i zamjena za skupove *st*, *sk* (i njihove palatalizirane odraze) u pojedinim riječima stranog porijekla: *lujčūra* 'periska' (JE II, s.v. *lōstura*), *čīkadēnta* (ven. *stecadenti*), *gaščāpāna* 'žohar' (ali i *gaštrapāna*, ven. *guastar* + *pane*, v. JE III, s.v. *škarāmbela*), *poščēr* 'poštar', *ščānga* (njem. *Stange*), *ščēto* (ven. *schieto*), *ščūla* (usp. tal. *stollo*), *(š)čūt* 'kost od pršuta' (< lat. *(perex)suctum*?).²⁰

4.2.11.2. Neodređena zamjenica glasi *nīšta* (u čakavaca je ponegdje *nišće*).

4.2.11.3. Analogijom se kao *šč* ostvaruje i onomatopeja *ščūcat*.

4.2.12. Praslavenska skupina *jd u prezentu i imperativu prefigiranih glagola s osnovom *iti 'ići' dosljedno je očuvana, kao i u većine čakavaca: *dōjdin*, *(pro)nājdin*, *izājdin*, *obājdin*, *pōjdin*, *prōjdin*, *snājdin*; *dōjdi!*, *(pro)nājdi!*, *snājdi!* itd. U infinitivu je, međutim, skupina *jt uslijed niza prilagodbi u konačnici dala *č* (*/jt/ > */tj/ > */t'/ > */č/ > /č/): *pōč*, *dōč*, *prōč*, *obāč*, *(pro)nāč*, *izāč*, *snāč*. Ova je promjena tipična za novoštokavske dijalekte i očit je rezultat utjecaja regionalne štokavice, ali paralelno s tim i činjenice da je infinitiv u govoru Okruha okrnjen za finalno -i, što je nesumnjivo pospješilo opisani razvoj skupine *jt.²¹

4.2.13. Praslavenska je skupina *čr ovjerena jedino u *črīvo* – *črīva*, *črīv* – *črvīč*, uz koje se fakultativno ostvaruje i *crīvo* – *crīva* 'utroba općenito', *cīv* – *crvīč* itd., dok je u ostalim riječima ovjerena jedino skupina *cr*: *crīp*, *cīn* – *crnāc* –

²⁰ Zahvaljujemo ovim putem kolegi Orsatu Ligoriju na pomoći pri rasvjetljivanju etimologije ove riječi.

²¹ Da je tome tako, vidi se i po tome što su infinitivi tipa *pojti*, *dojti*, *iti* dosta dobro očuvani u čakavaca sjeverne Dalmacije, u kojih je infinitiv uglavnom neokrnjen (Lisac 2009: 111), a unutar toga prostora čak i u pojedinim uzobalnim govorima koji su inače jako štokavizirani (npr. Murter, Betina, Sukošan), dok potpuno izostaju ondje gdje je infinitiv krnj (npr. otoci srednje Dalmacije, v. Šimunović 1977: 47).

crněj (vrsta ribe) – *pocrnĭja* – *crnĭca* ‘zemlja tamnije boje’ – *crnĭna* – *crnĭak* ‘crno vino’, *crjĭn* – *crjĭnka* (vrsta smokve) – *crjĕnĕk* (vrsta vinove loze) – *crjenĭca* – *Crvĕna stĭna*, *cĕta*.

4.2.13.1. Naziv za voćku ‘trešnja’ i njezin plod je *trišĭna* (usp. ERHSJ II, s.v. *kriša*).

4.2.14. Skupina *št* odraz je i stare skupine *čt* (v. 4.1.1.1.): *štĭt* ‘čitati’ – *štĭvo*, *poštĕn* – *poštĕne* – *poštĭjin*.

4.2.15. Skupine *šk*, *šp*, *št* često su rezultat adaptacije skupina *sk*, *sp*, *st* i njihovih eventualno palataliziranih odraza u riječima stranog porijekla: *škartiĕc*, *škĭna* ‘leđa’, *škovĕce*, *škūša*, *škūža*, *špĕker*, *špār*, *špātula*, *šporkĭca*, *Kaštĭle*, *lĕšto* (tal. *lesto*), *pāšta* ‘kremasta slastica’, *štĕrika*, *štĭva* (mlet. *stiva*), *štolĕč* (tal. *stra-* + *l’occhio*), *štĭk* (tal. *stocco*) – *štukāt*. U nešto manjem broju riječi ovjerene su i nepalatalizirane inačice skupova: *mĭskavac* (tal. *musco*, ERHSJ II, s.v. *mosak*), *skĕle* – *skalāt*, *skĕndal*, *skrĭna*, *skĭla*, *skĕš* – *skĭns* (ven. *scosso*), *spĕnsa* ‘steralo za mreže’, *spĕra* ‘svitak za nošenje tereta na glavi’, *spĕroga*, *spĭza*, *brnĭstra*, *kanĭstar*, *manĭstra*, *ponĭstra*, no etimološka sistematizacija toga skupa riječi ne ukazuje na pravilnosti u različitom tretmanu adaptacije.

4.2.16. Skupina *st* u ‘staklo’ i ‘stablo’ daje *c*: *cĕklo/cakĕl*, *caklĕn*, *caklĭ se*, odnosno *cĕblo/cabĕl*.

4.2.17. Provedeno je prepoznatljivo čakavsko umekšavanje nazala u skupini *gn* (> *gĭ*), što se vidi po primjerima: *gĭĭda*, *gĭĭla*, *Gĭĭlovaĕa*, *gĭĭlo*, *gĭĭt*, *gĭĭj*, *gĭĭzdo*, no naknadnom je depalatalizacijom *n* (v. 4.2.18.) djelomično vraćeno prethodno stanje pa se danas u govoru čuje podjednako i starije *gĭ* i novije *gn*: *gnĭda*, *gnĭzdo*, *gnĭj* itd. Evidentirano je usto i nekoliko primjera umekšavanja *n* > *n̄* izvan skupine *gn*, uglavnom u finalnome slogu: *jĕpĕn̄* ‘vapno’, *jĕrĕn̄* ‘nosač za vesla na gajeti’ (< *jaram*) i *Žrvaĭn̄*, *ŭžaĭn̄* ‘čvor’.

4.2.18. Kao relativno recentna inovacija, depalatalizacija *n̄* > *n* provodi se sporadično, a u mnogim slučajevima i fakultativno, no unatoč tome je upečatljivo obilježje okružnoga govora. Primjere u kojima se pojavljuje može se podijeliti u nekoliko skupina. U prvoj skupini primjera *n̄* se nalazi ispred jednog ili više konsonanata pa takvu depalatalizaciju zapravo treba promatrati u sklopu pojednostavljenja konsonantskih skupina, kao pozicijski uvjetovanu promjenu: *ditĭnstvo*, *jĕnca*, *janĕĕĕ*, *kĭnka* (v. 4.3.5.). Drugu skupinu čine riječi u kojima je *n̄* iza konsonanta i u toj je skupini depalatalizacija manje-više dosljedna: *bĕrnica* ‘plete na podsuknja’ (Bareta Bulićić 2019), *gĕrni*, *gnĭla*, *gnĭt*, *jĕpna* G jd., *kĕšne* ‘kasnije’, *kĭrna*, *knĭga*, *kornĕĕa*, *kĕne* ‘karnevalska lutka’, *lĭgna* – *lignĭn̄*, *sĭkna*, *zaknĕt* ‘zaspati’, *žnĭt* ‘gležanj’, *razvĕdnet* ‘razvodnjen’, ali i pozicijski neuvjetovana, što se vidi po tome da *n̄* nastalo u složenim sufiksima ovdje čini iznimku u kojoj se depalatalizacija uglavnom ne provodi: *grĕdĭna*, *smĕtĭna*, *Svĭtĭnak*, *trišĭna*,

vīšna. Fakultativno se i sporadično *n* depalatalizira i na apsolutnome kraju riječi: *badân*, *čučan*, *jāpân*, *trāpan*, *tūran* – (*tūrna* G jd. – *turnāt*), dok je na početku riječi palatal *n* postojan, uz izolirani izuzetak *nīdra*. Treću skupinu čine primjeri u kojima je depalatalizirano *n* rezultiralo skupom *jn* (v. 4.3.9.3.): *Dōjni Okrūk*, *kōjn*, *glājnc* (~ *nōvo*)²², *kūpājne*, *pītājne*, *rūgājne* itd., odnosno je reducirano u *j*: *pōvodaj*, *čūčaj* ‘čučanj’.

4.2.19. Metateza konsonanata na razmak i metateza s vokalom unutar istoga sloga relativno su česte pojave, premda fakultativne: *fremāt*, *falkutēt*, *gāldit*, *gaštrapāna* (v. 4.2.11.1.), *grāvan*, *gustrīna*, *jörgut*, *katujīn* (i *takujīn*), *livorvēr*, *mājkina* (i *mākiña/mākina*), *malovān* (i *manovāl*), *nālion* (i *nājilon*), *ōtalin* ‘odatile’, *patrīkula* ‘hostija’ (lat. *particula*), *pāznovica* ‘pazuh’ (< *pazuvnica), *prigatōrij*, *ramāda*, *relōj*, *unūtar* ‘unutra’.

4.2.20. Dobro su posvjedočeni i primjeri disimilacije i asimilacije suglasnika u razmaku, pri čemu je evidentna pravilnost u građi te, slično kao i u konsonantskim skupinama (v. 2.3.4., 2.2.5.), disimilacija obuhvaća uglavnom sonante, dok su asimilaciji podložni uglavnom šumnici:

4.2.20.1. Primjeri su disimilacije: *m-m* > *l-m*: *kalumēla* (tal. *camomilla*); *m-n* > *m-l*: *kāmelica* ‘kamenica’; *n-m* > *l-m*: *delamīt* ‘dinamit’, *zlāmenat* – *zlāmin*; *n-n* > *l-n*: *kalūn* ‘top’ – (*za*)*kalumāt*, *pulēnat* (tal. *ponente*); *l-l* > *r-l*: *pīrula*, *škrpelīn* (tal. *scalpelino*); *r-r* > *l-r*: *lēbro*, *legrūt*, *lizēva*; *r-r* > *r-l*: *rūcmalin*; *t-t* > *d-t*: *pundapēt* ‘sigurnosna igla’ (ven. *pontapeto*). Zamjena suglasnika može biti motivirana i kakvom semantičkom asocijacijom, npr: *salītra* > *sanītra*.

4.2.20.1.1. Srodno je disimilaciji i uklanjanje suglasnika u aliteraciji: *blāgosov* (u *tūjemu nīma blāgosova*, Bareta Buličić 2019), *cikvantīn* (vrsta kukuruza, tal. *cinquantino*), *korducīn* (tal. *cordoncino*), *kupravīnda* (tal. *compra + vende*), *travēša* (ven. *traversa*).

4.2.20.2. Među primjerima za asimilaciju u razmaku upadljivo su brojniji od ostalih oni koji za rezultat imaju palatalne frikative i afrikate: *češmīna*, *čīžme*, *Čučūrac* ‘Kaštel Sućurac’, *čvīče*, *čvrčāk*, *oškorūša*, *škōš* (ven. *scosso*), *škūša*, *škūža*, *šmrīška* (plod *smriča*), *špōža*, *šunprēš*, *šūša* – *šušīt* – *šušīlo*, *žvīžjat*, no ima i primjerâ s ostalim skupinama suglasnika: *dontrīna* ‘vjeronauk’ (< *dojtrina, < lat. *doctrina*), *dudūm* ‘glupan’ (< *tudūm*), *kokō* ‘tkogod’ (analogno tome i *dikō(r)* ‘gdjegod’, *čakō* ‘štogod’ itd.), *tēsta* ‘cesta’, *zlīca* ‘žlica’.

4.2.21. Promjena *-m* > *-n* u gramatičkim nastavcima i na dočetu nepromjenjivih vrsta riječi provodi se dosljedno: *jīn*, *pījen*, *glēdan*, *jesân*, *sēdan*, *ōsan*, *mīlun* (*mīlun oli sīlun*), *zbōgun*, *ženūn*, *kōnūn* (za razliku od promjenjivih *dōm*, *kūm*, *dīm*, *Vazām* itd.), a ostvaruje se redovito i u slogu zatvorenu nazalom u sredini

²² Ovaj je novi germanizam zapravo fonetsko-semantički hibrid njemačkog *Ganz* ‘potpuno’ i *Glanz* ‘sjaj’, s umekšanjem nazala *n* > *n̥*.

riječi: *mônka*, *mônče* (v. 4.3.7.), osim u *kûmče*. Među promjenjivim riječima bilježimo iznimke: *sân* prid. ‘sam’, *srân* ‘sram’ i *grûn* ‘grom’.

4.2.22. Otpadanje suglasnika iza vokala na kraju riječi gotovo da je pravilo u nepromjenjivim riječima na *-t* i *-d*: *čakò* ‘šta god’, *dëve*, *děse*, *děse jāj*, *dikò* ‘gdjegod’, *kà?*, *kokò* ‘tkogod’, *nāpri*, *nāza*, *ispo_mòsta*, *jòpe_čemo*, *ko mātēre*, *ko brāta*, *o mēne*, *ò grada*, *o sēla*, *na srī pūta*, *pē pūti*, *pe-šēs pūti*, *po plōku*, *pū Sēla*, *sā*, *spōre š_ñin* ‘pored njega’, *zara_mēne*, *zara_sēbe* itd. Fakultativno ova pojava zahvaća i pojedine imenice kad se nađu na kraju rečenice te oba infinitivna nastavka neovisno o položaju u rečenici: *dō gōri*, *fudrā_se*, *Nemōj se igrā!*, *Īša je ū gra.*, *Nemōj srā!*, *Nēčū mu ga prodā.*, *pojīs čakò*, *popī čakò*, *pō nāmo*, *prō mēmo* ‘mimo’, *Rēka je da će dō.*, *Skōči ū bro!*, *Tribaš pō ko nēga.*, *Ūn mu je brā.*

4.2.23. Na kraju riječi, osobito u zamjeničkih riječi i priloga, nerijetko se javlja suglasnički navezak:

-r: *īkor*, *kokòr* ‘tko god’, *nēgor*, *nīdir/nīder*, *ōmar* ‘odmah’, *svākor*, *svūder*, *svākogar*, *nīkor*, *nōder*;

-n: *dabīn* ‘najmanje, barem’, *dōklin*, *krāgun* ‘kvragu’, *nāprin*, *ōklin*, *ōtalīn* ‘odatile’, *pōslīn*, *prīn*, *svākomen*, *svōmun*;

-c: *išōmac* ‘dakle’, *krāguc*, *ōmac*, *ōklec*, *sādac*, *vōdērac*, *nōdērac*;

-k: *vōdērak*, *nōdērak*, *pōlak*.

4.2.24. Ozvučenje dočetnog okluziva ovjereno je u: *bānag* (ali *bančīč*), *bežmēg* (drugdje *bežmek*), *Osīb* ‘Josip’ i *kārig* ‘adut u kartama’ (prema *kārik*, lat. *carricare*). Obezvučenje međutim nije potvrđeno.²³

4.2.25. Sibilizacija se provodi u većini riječi u kojima je očekivana, ali ne jednako dosljedno. Po stupnju dosljednosti provođenja sibilizacije razlikujemo ugrubo četiri kategorije riječi:

- redovito se provodi: *krūzi*, *Krūzi*, *prāzi*, *vrāzi*, *junāci*, *oblōzi*, *unūci*, *rōjaci*, *svidōci*, *Kobījaci*; *břcīman*, *rōzīman*, *junācīman*;
- uglavnom se provodi: *břci* – *břki*, *Oblōzi* – *Oblōgi*, *rāci* – *rāki*, *rōzi* – *rōgi*;
- uglavnom se ne provodi: *bānki* N mn. – *bānci*, *dāski* – *dāsci*, *mājki* – *mājci*, *nōgi* – *nōzi*, *rūki* – *rūci*;
- nikad se ne provodi: *bītki*, *gūski*, *trāvki*, *drāgi*, *Drāgi*, *vřji* N mn., *Zvřji*, *Brīgi*, *Dūgi* DL jd., *Oglāvkī* – *Oglāvkīman*.

4.2.26. Palatalizacija izostaje u: *daskīca* ‘cijela daska manjih dimenzija’ (za razliku od *daščīca* ‘komadić daske’), *strajīv* – *strajīvac*.

4.2.27. Rotacizam *ž > r* u intervokalnoj poziciji ovjeren je u: *jer*, *mōre* ‘može’

²³ Važno je to i ovdje naglasiti zbog pogrešnog tumačenja po kojemu je upravo toponim *Okruk* rezultat obezvučenja finalnog *-g > -k* (**Okrug > Okruk*, v. Šimunović 1972; Jurić 2020).

– *mòremo* – *mòru* (analoški!), *bòre* V jd. ‘bože!’ – *bòrami*, *kāre* 1. l. jd. prez. ‘kaže’.

4.2.28. Očuvan je arhaični oblik prijedloga *prez* ‘bez’ (prasl. *perzъ) kojemu se trag, uz određene semantički motivirane fonološke preinake, očituje i u *bezime* ‘prezime’ i *brezobrāzan*.

4.2.29. Očuvan je oblik *kāleb* ‘galeb’ sa zamijenjenim početnim konsonantom (prasl. *galębъ), što je karakteristično za srednji i sjeverni dio jadranske zone (ERHSJ I, s.v. *gālēb*).

4.2.30. Neuvjetovana zamjena likvida ($l > r$ i $r > l$) bilježi se u: *sarbūn* i *šešurāt* (deverbal od *šēšula*, v. JE III, s.v. *šēšula*).

4.2.31. Ovjereni su i primjeri neuvjetovanih zamjena konsonanata na početku riječi, uglavnom srodnih po mjestu ili načinu tvorbe: *muzāru* A jd. ‘način pripreme morskih plodova’ (u izrazu *na muzāru* ‘na buzaru’), *budānte* (< *mudānte*), *gabīna* (< *kabīna*), *Lēčujam* (Nečujam na Šolti), *mundapēt* (< *pundapēt*).

4.2.32. Kontrakcijom se katkad gube cijeli slogovi: *ōklin* ‘odakle’, *rēka me* ‘rekao mi je’, *ko tē tō učinija?* ‘tko ti je to učinio?’ *oš* ‘hoćeš’, *nēš* ‘ne ćeš’, *mo čā!* ‘hajdemo odavde’.

4.2.33. Na početku riječi otpada suglasnik i cijeli slog u: *korlāk* ‘vukodlak’.

4.3. Tendencije razvoja konsonantskih skupina

U suglasničkim se skupinama ostvaruje niz promjena koje u fonetskom smislu nisu nužne (kao što to jest npr. asimilacija po zvučnosti i sl.), ali su velikim dijelom provedene sustavno i rezultat su specifičnih „općih težnji“ koje zajednički oblikuju prepoznatljiv čakavski identitet govora. Glavnina tih promjena može se podvesti pod „pojednostavljenje suglasničkih skupova“, što se kao „tipično čakavska“ tendencija (Moguš 1977: 83–90; Brozović i Ivić 1988: 83) u literaturi obično tretira zasebno.²⁴ Drugu skupinu čine promjene koje nisu uvijek eksplicitne u smislu „pojednostavljenja“ i koje se s obzirom na prisutnost u svim

²⁴ Iako se sama fonološka tendencija može smatrati čakavskom jer je u čakavaca najzastupljenija, primjeri kroz koje se ona ostvaruje nisu ograničeni samo na čakavsko narječje. Tipološki gledano, većina promjena koje se tumače kao rezultat procesa „slabljenja napetosti“ i „pojednostavljenja“ suglasničkih skupova posvjedočena je i u štokavaca (*mačka* > *maška*, *tko* > *ko* itd.), dok je ekskluzivno čakavska, koliko se zasad zna, jedino „bodulska“ zamjena okluziva *d* i *t* sonantom *l* ispred suglasnika (*polpis*, *olgovor* i sl.). Također, ista je tendencija (uz ostale) neupitno djelovala i u daljoj jezičnoj prošlosti (npr. *čt* > *št*: *štīt*, *poštēn* itd.) pa zapravo nema znanstveno relevantnog kriterija temeljem kojega bi primjere tih promjena u prikazu nužno trebalo dijeliti na „stare“ i „nove“, odnosno na „tipično čakavske“ i one koji to nisu, kako se to često radi u fonološkim opisima. Stoga ovdje posvjedočene promjene razvrstavamo u tipološke razrede, s obzirom na fonološki postupak koji je u njima ostvaren, a uz primjere recentnijih promjena navodimo i primjere svih ostalih posvjedočenih promjena u kojima je djelovao isti fonetski postupak/tendencija, neovisno o starosti i dijalektološkom kontekstu promjene.

hrvatskim narječjima ne mogu odrediti kao ekskluzivno čakavske (npr. *tn* > *kn* [*sr̥ikna*], *mn* > *vn* [*ogrôvna*], *gn* > *gñ* [*gñôj*] itd.), ali su u čakavaca obilato potvrđene i metodološki je ispravno promatrati ih kao dio skupa karakterističnih čakavskih promjena u suglasničkim skupovima. I konačno, ovome skupu pribrajamo i promjene koje svojim nastankom nisu vezane isključivo za suglasničke skupove, ali se u njima ostvaruju i također su prepoznatljivo čakavske (npr: *mk* > *nk* [*mônkā*], *čb* > *žb* [*sřžba*] itd.).

Fonetski postupci posvjedočeni u promjenama u suglasničkim skupovima uglavnom se mogu reducirati na tendenciju slabljenja napetosti, karakterističnu za šumnike, te disimilaciju, asimilaciju i njima srodne procese, karakteristične uglavnom za sonante. U manjem broju primjera i manje sustavno zabilježene su i promjene koje nije moguće svrstati ni u jednu od dvije navedene skupine primjera, a koje također ukazuju na neke opće tendencije razvoja suglasničkih skupova. Ovjerene su sljedeće mogućnosti:

4.3.1. Slabljenje napetosti rubnih suglasnika

4.3.1.1. Afrikat ispred okluziva zamjenjuje se frikativom: *ck* > *sk*: *tùskat*, *bòskat*; *ck* > *šk*: *mlěškat* ‘mljackati’ – *mlěškeš*; *ct* > *st*: *ôsto* ‘ocat’; *čb* > *žb*: *sřžba*; *čk* > *šk*: *kùška*, *măška*, *junăški*; *čn* > *šn*: *ôblašno*, *můšno*, *višni/višni* ‘vječni’; *čt* > *št*: *šit* ‘čitati’, *poštěne* (v. 4.2.14.), *můšte!* (2. l. mn. imp. glagola *mučăt*).

4.3.1.2. Ispred afrikatâ i frikativâ šumnik se zamjenjuje sonantom *j* ili *v*: *sc* > *jc*: *prăjca*, *rajcvăst*, *rajcîpăt*; *šc* > *jc*: *sûnajce*, *sřdajce*, sekundarno *jc* > *rc*: *lîrce* ‘liće’ (v. 4.3.5.); *tc* > *jc*: *zubăjca* G jd.; *pč* > *vč*: (*j*)*ôvče* ‘uopće’, *kăvča* ‘kaplja’, (*j*)*ôvčina* ‘općina’; *šč* > *jč*: *blîjč*, *gôdijče*, *gŭjčerica*, *klîjča*, *lîjče*, *mîlojčica* ‘milodar’, *ôjčarica* (vrsta trave), *ôjčebad* (vrsta trave); *plôjčica* ‘plosnat kamen’, *pojčětan* ‘sklon činiti štetu’, *rîbajčina*, *třgajčina*, *turnăjčina* ‘prešanje grožđa’; *bz* > *vz* (i nakon metateze > *zv*): *ozvîrat*.

4.3.1.3. Zamjena šumnika sonantom katkad kao arhaičnija fakultativna opcija vrijedi i za slijed dvaju okluziva: *kt* > *jt*: *dôjtor*, sekundarno *jt* > *nt*: *dontrîna* ‘vjepronauk’ (v. 4.2.20.1.); *tk* > *jk*: *lŭjka*, iako u takvim skupovima početni okluziv u pravilu otpada (v. 4.3.2.1.).

4.3.1.4. Primjeri: *nk* > *jk*: *majkâ* ‘barem’ (ven. *almanco*; *majkâ mi se năpît vodě*) i *rč* > *jč*: *Măjča nîva*²⁵ upućuju na to da kliznik *j* može funkcionirati kao „oslabljeni“ glas i u odnosu na sonante.

4.3.1.5. Katkad se oslabljeni suglasnik analoški prenosi i u morfološki oblik u kojemu nije u izravnom dodiru sa suglasnikom, npr. *čovišan* (prema *čovišno* ‘čo-

²⁵ U jadranskoj su toponimiji posvjedočeni npr. i oblici: *Marča doci* (Skok 1950), *Marčanjîva*, *Marnjîva* (Skračić [ur.] 2006; 2007) itd. pa je za pretpostaviti da je riječ o korijenskom *r* u osnovi *maráč*.

vječno'), *mășak* G mn. (i *mačăk*), *mășan*, *nașan* (prema ž. r. *nașna* 'naučena', u značenju 'naviknuta'), *prăjăc* (prema *prăjca* G jd.)'.

4.3.1.6. Opisana pravila i tendencije vrijede uglavnom i na razini fonetske riječi. Zamjena šumnika sonantom provodi se dosljedno, najčešće ispred afrikata i frikativa, ali i ispred bilo kojeg drugog suglasnika: *grîj_se* 'gristi se', *jîj_čes* 'jest ćeš', *kupûj_čes skûvat* 'kupus', *upăj_ču*, *pôj_ču* – *dôj_ču*, *potûj_se*, *zaraj_mêne*, *pûn_gori* 'put gore' – *pûn_doli* – *pun_škôle* (analoški i u otvorenome slogu: *pun_Arbanîje*, *pun_Okrûka*).

4.3.2. Otpadanje suglasnika

4.3.2.1. Okluziv je neodrživ ispred šumnika na početku riječi te otpada: *gd > d*: *di?* – *nîder*; *kć > č*: *čēr*; *pć > č*: *čēla* – *Čelîca*; *ps > s*: *sîkički* 'psihički', *sovăt* – *sûjin*; *pș > ș*: *șenîca*; *pt > t*: *tîca*; *tk > k*: *kô?*, a isto pravilo uglavnom vrijedi i za medijalni slog: *bz > z*: *ozîrat* 'osvrnati se' (< *ob-* + *zreti*, v. također 2.3.9.); *dg > g*: *ogrîcat*; *dk > k*: *ôklin/ôklec*; *ds > s*: *osăd* 'odsad', *prêșednik*; *dz > z*: *ozăda*; *kt > t*: *dotrîna* 'vjeronauk', *dôtur*; *pk > k*: *tîrko*, *klûko*; *ps > s*: *kăsuna* 'kapsula'; *tc > c*: *mîrca* G jd. 'mrtvac' (< *mîrtca, prema *mîrăt* N jd.; analoški > *mîrc* N jd., v. također 4.3.2.7.); *tć > č*: *ocepîit*; *tk > k*: *nîko* – *svăkor*, *mekîna* (vrsta školjke, drugdje *mle(t)kiîna*), *okînit*, *okopăvăt* 'kopanjem uklanjati travu oko nasada' (ali *otkopăt* 'otkopati'), *okosîit*, *slăko* (analoški: *slăk*); *tp > p*: *popêit*. Iznimka je, kako se čini, jedino skupina *tk* nastala otpadanjem poluglasa na granici osnove i sufiksa: *bîtkă*, *četvîtkă*, *lûtkă*, *pêtkă*, *pătka*.

4.3.2.2. U slijedu od tri ili više neslogotvornika od kojih su (najmanje) dva okluziva otpada prvi okluziv s lijeva: *dstv > stv*: *osûstvo* 'godišnji odmor', *susîstvo*; *tstv > stv*: *bogăstvo*, *proklêstvô*; *dgn > gn*: *ôgnăt* 'odvesti'; *dsk, tsq > sk*: *bogăstvo*, *gospôski*, *jûski* (analoški: *jûsak* 'pristojan'), *splîski*, *brăski*, *Arvăski*, *segêski* (*segêska būra* 'tramuntana'), *năprîska* G jd. (od *năprîstak*); *pst > st*: *ozêst* – *prozêst* – *nazêst*; *stn > sn*: *bolêсно*, *șesnăjest*; *tkl > kl*: *oklăjavîit* 'postati hrom': *tkr > kr*: *okrîit*; *tkv > kv*: *rôkvica*; *štp > šp* (> *žb*): *ûžba* 'uštáp'.

4.3.2.3. Sudeći po zabilježenoj građi, dental je *d* osobito nestabilan i ispred sonanta: *dl > l*: *lăka*, *lîto*; *dm > m*: *ôma(c)*, *omîrit*; *dn > n*: *jêna*, *pônîn* 'podne'; *dn̄ > n̄*: *zăni*, *srîni*; *dr > r*: *orebătîit*; *dv > v*: *ovidăt*, *ovădit* 'izvaditi iz previše nakrcanog pijata'. Od ostalih okluziva u ovoj poziciji ovjereno je *pn > n*: *kănit*.

4.3.2.4. Sporadična je i katkad fakultativna redukcija *šč > č*: *čîmpjăt* 'štîpa-ti' – *čîmpalica*, *čăp*, *čikadênta*, *čût* 'kost od pršuta' (v. 4.2.11.1.), *trêica* 'trstika', *učăp* 'uštáp'.

4.3.2.5. U domaćim su riječima mogući finalni skupovi neslogotvornika: *st*, *šč*, *št*, *zd*: *môst*, *krêst*, *vîšč* 'ljepilo', *blûšč*, *vîšt* 'vješt', *prîšt*, *grôzd*, *zvîzd* G mn., s tim da su skupovi *st* i *št* uobičajeni i u riječima stranog porijekla: *măst* 'mošt',

furēšt, *gūšt*. Finalni je okluziv u tim skupovima stabilan, ali se gubi u sufiksaloj tvorbi u dodiru sa sonantom (usp. Holzer 2011: 79): *stn* > *sn*: *bolēsno*, *māsno*, *slāsno*, *šesnājest*, *šēsno* ‘skladno, lijepo’ (prema *šēst* ‘sklad’), i analoški: *bōlesan*, *māsan*, *slāsan*, *šēsan*.

4.3.2.6. Na kraju riječi reducira se katkad skup *jn* (> *j*) nastao depalatalizacijom *n* (v. 4.2.18.): *čūčaj*, *pōvodaj* (ali: *kōjn*, *kōnbajn*).

4.3.2.7. U slijedu od dva i više neslogotvornika osobito je nestabilan sonant *v* te često otpada: *vstv* > *stv*: *krājēstvo*; *čvr* > *čr*: *črčīt*, *kvr* > *kr*: *krāguc* ‘kvragu’; *svr* > *sr*: *srbīt*, *srāb*; *škv* > *šk*: *oškrnīt*; *gv* > *g*: *gōzd*, *gōžje*; *kv* > *k*: *kintāl* ‘kvin-tal’, *kakī*, *přka* (vrsta smokve), *kōcat* ‘kvocati’; *sv* > *s*: *sēkar* – *sekřva*, *sēžān*, *sōja* (vrsta ribe ‘švoja’), *srbīt* – *srāb*; *tv* > *t*: *mrtāc* – *mrtāški* (i dalje: *mřca* > *mřc*, v. 4.3.2.). Primjeri očuvanja fonema *v* također pokazuju određenu sustavnost: *četrvti* – *četrvtāk*, *tvřd* – *ūtvrdo* – *stvřdnit*, *stvorīt* – *stvārno*, *svě* – *svāki* – *svēga*, *bogāstvo* – *ditīnstvo* – *proklēstvō*, *blītva* – *břtva* (i *břta*, ali prema tal. *bitta*) – *lōkva* – *rodākva* – *rōkvica* – *smōkva*. U izoliranom primjeru *vidōk* ‘svjedok’ je vjerojatno riječ o morfološki uvjetovanom otpadanju početnog *s*.

4.3.2.8. Kliznik *j* pokazuje tendenciju slabljenja u položaju između kompaktnog suglasnika i vokala *i*, pa u najradikalnijoj varijanti može i otpasti. To se prije svega očituje u slijedu palatala *č*, *š*, *ž* i pridjevskog sufiksa *-ji*: *žj* > *ž*: *bōži*, *māči* (koristi se jedino u izrazu *māči kāšaj*), *vraži*; *šj* > *j*: *vřši* te u primjeru *kj* > *k*: *takřca* ‘taklja’.

4.3.2.9. Izolirani primjeri *lřgo* ‘leglo’ i *rřgo* ‘ruglo’ ukazuju na određenu tendenciju redukcije *gl* > *g* u tvorbi imenica na *-lo* (usp. *okrřglo*, *nāglo*, *dřglo*, *pobřglo*, *pēglo*), no bez tipoloških srodnih usporednica pomoću kojih bi se mogao razjasniti mehanizam zamjene. Isti razvoj u onomatopeji *gogojāt* ‘glogoljati’ – *gōgoj* treba pripisati slogovnoj asimilaciji.

4.3.3. U pojedinim skupovima sa sonantom dolazi do pozicijski neuvjetovane zamjene jednoga suglasnika fonetski mu bliskim suglasnikom ili pak suglasnikom koji mu je po nekom artikulacijsko-akustičkome svojstvu upravo suprotan. Takve primjere ne možemo tretirati ni kao „pojednostavljenja“ ni kao asimilacije i disimilacije u užem smislu, pa ih navodimo kao zasebnu kategoriju. Ovjerenе su zamjene:

- dentala dentalom: *dl* > *rl*: *korlāk* ‘vukodlak’; *vd* > *vl*: *ōdovle* (ali *dōdavde*; v. 3.2.18.);
- palatala dentalom: *žl* > *zl*: *zřica*;
- dentala (difuzni) velarom (kompaktni): *dl* > *gl*: *glān*; *tn* > *kn*: *mēknit*, *sřknica* ‘cjediljka’ (< ‘sitno’); *tř* > *kř*: *sřřkřna* – *nesřřkřna*; *tl* > *kl*: *klēj*, *mēkla*, *pōklec* ‘poslije’ (i s očuvanim *tl*: *pōtla(n)*, možda zbog sličnosti s *klāt* ‘klati’ i *klāt* ‘staviti’), *svřklo* – *svřklīt*, *vřkla* G jd.; *ndv* > *ngv*: *sēngvič*;

- likvide likvidom: *lb* > *rb*: *sarbûn* (lat. *sabulum*);
- labijala labijalom: *rv* > *rb*: *kûrba*, *kušêrba*; *vj* > *bj* *dibjî*, *žv* > *žb* *gûžba*;
- nazala nazalom: *km* > *kn*: *utâknica*;
- zvučnog okluziva bezvučnim: *gl* > *kl*: *klanpršt* ‘razmak između vrha palca i maloga prsta’ (< *glan* + *prst*).

4.3.4. Disimilacija: *mn* > *vn*: *gûvno*, *ogrôvno*, *sedavnâjest*; *mn* > *ml*: *mlôgo*; *mñ* > *vní*: *dîvñak*; *mñ* > (*ml*) > *mj* (i eventualno > *jm*): *dîmjak*, *sûmjât* – *sûjma* – *sujmîv*, *pojmnîvo*.

4.3.5. Asimilacija: *vn* > *mn*: *glâmno* – *glamnî*, *dâmno*; *ñc* > *nc*: *jânca* G jd.; *ñk* > *nk* *kûnka*; *ñstv* > *nstv* *ditînstvo*; *jc (< *šc* < *čc*) > *rc*: *lîrce* ‘ličce’; *mj* > *mn*: *zêmna*.

4.3.5.1. Kontaktna asimilacija po mjestu tvorbe provodi se i na razini fonetske riječi, dosljedno u primjerima poput: *š nûn*, *š nûn*, *š čovîkun*, *přš če mi okînit*, a fakultativno, kao jedna od mogućnosti (v. 4.3.1.6.), u primjerima poput: *jîš češ* ‘jest ćeš’, *kupûš češ skûvat* i sl.

4.3.6. U pojedinim se skupinama očituje umekšanje prvog suglasnika koje nije potpomognuto kontaktom s nekim palatalizirajućim fonemom (*i*, *e*, *j*, *l*, *ñ*). Ovjere: *štranpûtica*, *oškrnît*, *žglôb*, *žglôta* ‘ručica kormila’ i *ždrâk* ukazuju na tendenciju umekšanja dentalnog frikativa u skupinama *str*, *skr*, *zdr*, *zgl*, što se podudara i s izgovorom skupina *šk*, *šp* i *št* u riječima stranog porijekla (v. 4.2.15.).

4.3.7. U skupinama s početnim *m* ostvaruje se zamjena zatvornog *-m* > *-n*, koja kod nekih skupina riječi vrijedi kao pravilo i za kraj riječi (v. 4.2.21.).²⁶ Dakako, iznimka su skupovi *mn* i *mñ* koji se disimiliraju kako je već opisano (v. 4.3.4.). Primjeri su: *mk* > *nk*: *mônka*, *slânka*; *mb* > *nb*: *bûnba*, *tunbât*; *mč* > *nč*: *mônče* (V jd. od ‘momak’ i N jd. deminutivnog ‘momče’); *mp* > *np*: *žênper*; *mv* > *nv*: *trânvaj*, *mt* > *nt*: *zapântit*; *glânca* G jd. (N jd. *glâmâc*, vrsta ribe).

4.3.8. Umetanje suglasnika

4.3.8.1. Slijed *zr* razbija se umetanjem suglasnika *d*: *zdrîl* – *uzdrijât*, *zdrâk*/*ždrâk*, što je tipološki istovjetno staroj promjeni *žr* > *ždr* (koja se provodi dosljedno!); *ždrîbâc*, *ždrîlo* – *proždrît*.

4.3.8.2. U pojedinim riječima skupine su nastale ili su proširene umetanjem neetimološkog suglasnika, u pravilu sonanta:

- *l*: *kumplîr* ‘krumpir’, *mîrlis* – *mirlišât*, *veltrîna* ‘vitrina’;
- *m*: *kumpîna*, *čîmpâlica* ‘štupalica’;
- *n*: *lândrat* ‘skitati’ (ven. *lodra*, v. JE III, *žlôndra*), *vindriôla* ‘modra galica’, *panzâr*, *prônzôr*, *skûns* (< *skôš* ‘nagli pokret u stranu’);

²⁶ Podrazumijeva se nazalno-velarni izgovor *ŋ* za skupove *n* + velar, odnosno *mj* za skup *nv*.

- *r*: *būštra* (tal. *busta*), *jīpân* ‘vapno’, *krsêl* ‘lijes’, *krnočâl* ‘dvoled’, *kindrât* ‘udariti loptu’ (u Splitu: *kèndat*), *klântrav* ‘smotan’ (u Trogiru: *klântav*, v. Geić 2015), *lândrovina* (ako je od *landa*, usp. JE I, *hlondavina*), *lâstrika* ‘lastik’.

4.3.8.2.1. Vrijedi ovdje ponovo istaknuti primjere *panzâr*, *prônzôr* i *skûns* po kojima se vidi da netipični skupovi poput *ns* i *nz* ipak nisu „strano tijelo“ u govoru Okruha, već se mogu razviti i spontano.

4.3.8.3. Proteza *s*- ovjerena je u: *spūž*, *svîdilica* ‘sumrak’, *Stražët*.

4.3.9. Metateza

4.3.9.1. Stara metateza *vs* > *sv* provedena je dosljedno: *svè*, *svî*, *svà*, *svâki*, *svâka*, *svâkor*, *svêga*, *svêmu* itd. Dakako, m. r. jd. istoga zamjeničkoga pridjeva i danas glasi *vàs* (*vàs dâñ kôpan*; *vâj san se upotîja*²⁷), budući da zbog jakog poluglasa (prasl. *vьsь) nikad nije ni sveden na skup *vs.

4.3.9.2. Nove metateze unutar suglasničkih skupina uglavnom su fakultativna pojava: *bratôjvčina*, *darôjvčina*, *jêvda*, *lišpje*, *mûtke*, *nôtke*, *ôšjebad* (i *ôjčebad*, vrsta trave), *ozvîrat se* ‘osvrutati se’ (*ob* + *zreti*), *pojmvîvo* ‘pomnjivo’, *sûjma* – *sujmvîvo*.

4.3.9.3. Osobit je primjer metateze anticipacija palatalnog elementa (*j*) nastaloga depalatalizacijom nazalnoga sonanta *ñ*: *kôjn*, *dôjni*, *kûpâjne* (v. 4.2.18.). Srodna je tome i zamjena *én* > *tín*: *kutñi*, *Svîtnak* (za štokavsko narječje usp. Lisac 2003: 100) te promjena *jl* > *lj* > *l* u izoliranom primjeru *bôljer* ‘bojler’.

4.3.10. Umetanje samoglasnika

Slijed sonanta i šumnika (i obrnuto) na kraju riječi netipičan je za govor Okruha pa se u riječima stranog porijekla, gdje jedino i dolazi, u pravilu razbija umetanjem vokala: *asfâlat*, *kânap* ‘groblje’ (tal. *campo*), *kûlap* ‘infarkt’ (tal. *colpo*), *kuntènat*, *pûlac* ‘puls’, *štrûdel*, *šñicel*, *tastamènat*. Slično ovome, tendencija izbjegavanja konsonantske skupine u finalnome slogu postiže se katkad i morfološkim sredstvima u domaćim riječima: *cabâl* ‘stablo’, *jûsak* ‘uljudan, pristojan’ (prema *juskî* odr. prid.) i *svrdal* ‘svrdlo’.

4.3.11. Nekoliko se posvjedočenih promjena temelji na stapanju dvaju suglasnika u treći, koji ima neka glasovna svojstva obaju suglasnika:

4.3.11.1. Promjena *pv* > *f* u: *ûfañe* – *ûfat se*. Čini se da se analogijom prema ovim riječima razvilo i *f* u nekoliko riječi na mjestu izvornoga *x* (v. 4.2.3.1.).

4.3.11.2. Promjena *xv* > *f* u domaćim i stranim riječima: *fâla!* – *pořâlît* – *fâlin* *Isûs!*, *kâfa* (tur. *kahve*), *Fâr* – *Fârânin* (dakako, uz dominantno *Xvâr* – *Xvârânin*). Izuzetak ovome su riječi s osnovom ‘hvatati’, gdje je refleks *v*: *vâtat* – *povâtat* –

²⁷ Može se čuti i u ž. r., npr: *vâj san se upotîla*, sa značenjem ekvivalentnim prilogu ‘skroz’.

uvätit, vätane – vätalo itd.

4.3.11.3. Promjena *ts-* (metatezom od *st-*) > *c-* u riječima za ‘staklo’ i ‘stablo’ (v. 4.2.16.).

4.3.11.4. bilježi se i u čakavaca uobičajeno *grčân*, kao rezultat palatalizacije *klj* > (*kj* > *č*) > *č* (ERHSJ I, s.v. *grkljan*).

5. Prozodija

U radu o govorima Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale M. Hraste napominje da govori Okruha i susjednog mu Žedna imaju »trogirsku akcentuaciju, tj. staru čakavsku sa (...) prelaženjem " akcenta sa zadnjeg otvorenog sloga...« (Hraste 1948: 141).²⁸ Po klasifikaciji M. Moguša, tako opisani naglasni sustav može se odrediti kao »noviji troakcenatski sustav bez oksitoneze« (Moguš 1977: 60). Od Hrastinih istraživanja do danas naglasni je sustav Okruha ostao uglavnom nepromijenjen, izuzmemo li sve veću prisutnost novoštokavskih prozodema i njihove specifične distribucije, koji se u govoru pojavljuju isključivo kao elementi drugog sustava.

5.1. Inventar

5.1.1. Naglasni inventar govora Okruha i danas čine tri naglasaka: kratki silazni (˘), dugi silazni (˘˘) i neoakut (˘˘) te nenaglašena duljina (˘˘) i kraćina (˘˘).

5.1.1.1. Fonološku stabilnost okruškoga neoakuta potvrđuje određeni broj minimalnih parova temeljenih na opoziciji ˘ : ˘˘, ponajbolje opozicija između određenih i neodređenih pridjeva sr. r. jd.: *blīdo* : *blīdo* (v. 5.2.2.), *drāgo* : *drāgo*, *sūvo* : *sūvo*, *mlādo* : *mlādo*, ali i određeni broj drugih izoliranih parova: *sūd* ‘sud’ : *sūd* ‘posuda’, *dān* G mn. : *dān* N jd., *krāj* ‘kralj’ : *krāj* ‘kraj’, *zūb* N jd. : *zūb* G mn., *stōj* ‘budi’ (*Stōj mi dōbro!*) : *stōj* ‘stani!’, *Ė* (čestica): *Ė* ‘ej!’, *Ā* (uzvik; *Ā, tō je otō!*) : *Ā* (čestica; *Ā, ča sī rēka?*) itd.

5.1.1.2. Fonološki su, dakle, relevantne sve tri naglasne opreke: 1) po silini: *tankō* odr. pr. : *tānko* neod. pr., 2) po intonaciji: *sūvo* : *sūvo* i 3) po kvantiteti: *pās* ‘pas’ : *pās* ‘pojas’.

5.2. Realizacija

5.2.1. Okruški je govor stanovništvu trogirskoga kraja lako prepoznatljiv već po njegovoj specifičnoj i upečatljivoj realizaciji naglasaka, a nerijetko je kao takav i inspiracijom za pošalice i sinonimom za „iskrivljeni govor“.²⁹ Usporedimo

²⁸ Ovdje je važno istaknuti da govor Trogira uz tri stara naglasaka (˘, ˘˘, ˘˘) ima i dva novoštokavska (˘˘ i ˘˘) i da je to jedina značajnija razlika između naglasnih sustava Trogira i Okruha (Jurić 2009).

²⁹ Neke od poznatijih su npr. ta da okruški sat kuca *tikā-tāka* ili da okruški pas laje *vāu-vāū*,

li je s izgovorom u okolnim čakavskim mjestima, okrušku bismo realizaciju naglasaka ukratko mogli opisati kao izrazito „tvrdu“, „naglašenu“ i „melodiozan“.

5.2.1.1. " se u pravilu izgovara odsječeno, s jako izraženom silinom i jasnom silaznom intonacijom iza koje slijedi nizak ton (ako ga ima). No, takav se, mogli bismo reći „kanonski“ izgovor, dosljedno ostvaruje jedino u finalnome ili jedinome slogu u riječi. U svim ostalim pozicijama i osobito u afektivnijim govornim situacijama " se često izgovara i ponešto tromije i zavinuto, sa silazno-uzlaznom intonacijom. Tu je naglasnu osobinu okruškoga govora primijetio i M. Hraste, definirajući taj naglasak kao »emfatički akcenat i to čakavski akut ~ mjesto " akcenta«, što oprimjeruje zapisima: *rēkla je; kvasīne; dēset; zatvōri konōbu* itd. (Hraste 1948: 141). Ipak, unatoč intonaciji sličnoj neoakutu, koja je Hrastu očito navela na fonetsko izjednačavanje tih dvaju naglasaka, valja ovdje uz njegovo opažanje istaknuti da takav, „emfatički“ " naglasak, svojom duljinom ne odudara znatno od kanonskog izgovora " te da u fonološkom smislu ne može doći do konfuzije i poistovjećivanja " i ~. Razlika u fonetskoj trajanju ova dva naglasaka i dalje je vrlo lako uočljiva, najmanje 2:1 u korist neoakuta.

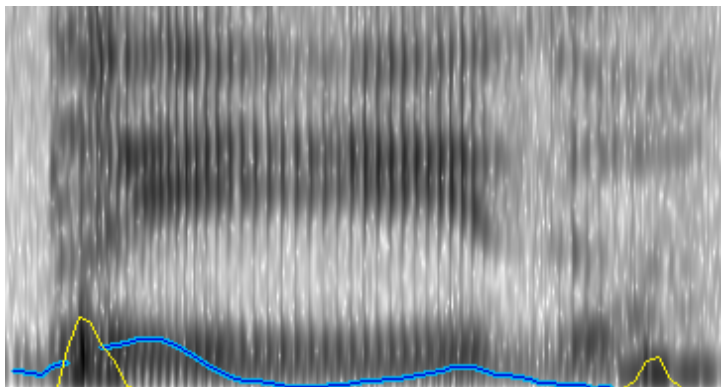
5.2.1.2. ^ je dugi naglasak silazne intonacije iza kojega redovito slijedi nizak ton (ako ga ima). Izgovara se otprilike kao u standardnome jeziku.

5.2.1.3. ~ je dugi naglasak uzlazne intonacije iza kojega slijedi nizak ton (ako ga ima). Specifičnost je okruške realizacije ~ naglasaka njegova izrazita produženost, melodijska valovitost i neuobičajeno velika dinamička razlika između izgovora prve more, koja nosi glavninu naglasne siline, i druge more. Melodijski, u prvom se mori nakratko ostvaruje silazna intonacija, nakon koje slijedi uzlazna sve do kraja sloga. Upravo je izgovor neoakuta, uz već spomenute specifičnosti u realizaciji " naglasaka, glavni uzrok prepoznatljivoj zvučnoj slici okruškoga govora. Važno je naglasiti i to da je novi neoakut, razvijen uslijed nove retrakcije naglasaka, pa i one u „kanovačkoj“ poziciji (*nōga, sēstra, ōču*), fonetski identičan starome neoakutu. Vrijedi, dakle, Moguševa jednadžba: *nōga = glāva = sūša* (Moguš 1977: 60), iako je u starijih autora novi neoakut katkad opisivan kao „poludugi“ naglasak, odnosno naglasak koji je »uzlazan te nešto kraći i manje skokovit od ~« (Ivšić 1911: 149–150; Jurić 2009: 62–63).

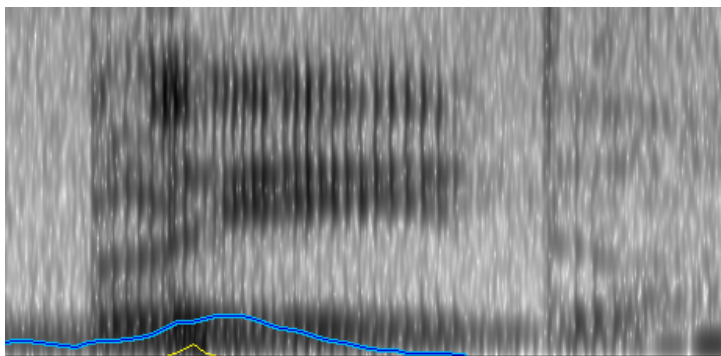
5.2.2. Kako bismo slikovito oprimjerali opisanu realizaciju ~ naglasaka te razliku u odnosu na izgovor ^ naglasaka, donosimo spektrogramski prikaz izgovora pridjeva s. r. *blīdo* (u sintagmi *blīdo dīte*, Prikaz 1) i *blīdo* (u sintagmi *dītē je blīdo*, Prikaz 2).³⁰ Deblja neprekinuta linija označava tonsku visinu (eng. *pitch*), a tanja prekinuta dinamičku silinu (eng. *stress*):

a tim su akustičkim slikama jamačno hranjene i pojedine predrasude i urbane legende koje su se razvile o Okručanima, koje katkad znaju biti i posprdno intonirane (Jurić 2020).

³⁰ Spektrogramska analiza napravljena je u programu Praat na temelju snimke s terenskog istraživanja. Snimljenu je sekvencu proizveo izvorni govornik iz Okruka, Dragan Grabovac (1958.).

Prikaz 1 (*blīdo*)

Prikaz 2 (*blīdo*)

5.3. Distribucija

5.3.1. Sva tri naglasaka imaju slobodnu distribuciju, uz iznimku " naglasaka koji u pravilu ne može stajati u finalnome otvorenu slogu u fonetskoj (!) riječi, već se povlači na prethodni slog kao ~ naglasak, neovisno o duljini prethodnog sloga. Dakle: *rūka*, *glāva* = *nōga*, *dōbro*, ali: *nōgà mi je utrñila*; *glāvà me zabolīla*; *dōbrò mi je*.

5.3.1.1. Ovoj su iznimci iznimka još i pojedini rubni slučajevi:

- riječî u okamenjenim izrazima: *kakò zàklan*;
- strane riječi: *majkà krūva pojīst*;
- primjeri fakultativnog otpadanja finalnog konsonanta: *dikò*, *čakò*, *zaspà* inf. i sl.

5.3.2. Iza naglasaka uvijek slijedi nizak ton (ako ga ima).

5.3.3. Primjeri distribucije naglasaka:

˘ : *ràna, rànenik, kopàla, konòba, lopàta, konòp, Okrùk;*

ˆ : *dân, pûtnik, divôjka, jedân, gospodîn, kopâ, zvâ;*

˜ : *kôn, mlâtiš, devêti, desêti, Trogîr, rûka, vòda, rukê, vodê, jî, pijê, gre.*

5.3.4. U riječima s pomičnim naglaskom naglasak može preskočiti na proklitiku: *ù gra(d), ù bro(d), kò zida, nî bog, îspo zida, prîko mosta.*

5.3.5. Prednaglasna je duljina očuvana, kako stara: *kûpît, pûtàt, rēbâc; blāžēn, vînôn* I jd., *nāslôn, prîmêr, čûvâ* gl. pr. r. m. r. jd., tako i nova: *bādân, cîrñâc, lônâc, kôlâc, lōvâc, stôlâc; učît – naučît, bîrstît, trînit; 2. l. mn. imper.: gûbîte!, govôrîte!, učîte!, mûčîte!, lôžîte!, trôšîte!.*

5.3.5.1. Ispred neoakuta ne može stajati nenaglašena duljina: G jd. *dušê, glavê, rukê, travê;* G mn.: *bolestî, žalostî.*

5.3.6. Zanaslasne su duljine dosljedno pokraćene: *glêdaš, pîtaš, glêda* gl. prid. r. m. r. jd., *pîta* 3. l. jd. prez., *devêta, desêta, mûčenik, rànenik, brâvar, gôvor, bôlest, îzabran, ùbran, mîsec, pàuk, lônac* G mn., *nâ more, ù grad.*

5.4. Povijesni razvoj

"	< " (nastalog stapanjem starog kratkog cirkumfleksa [*"], pokraćenog starog akuta [*"] i starog kratkog neoakuta [*']): <i>kòlo, bôga</i> G jd., <i>òblak; bràt, kràva, blàto; pòp, bòb, vòja, òca</i> G jd.
	< ˆ nastalog kraćenjem <i>ĩ</i> : <i>bîrk, gîrm, tîrk, tîs, trîn, kîzno</i>
	preskakanjem naglasaka na početni slog: <i>dîrva, zvòna</i> NAV mn., <i>kòpaš</i> preskakanjem naglasaka na proklitiku: <i>nâ noge, ù boga, îspo zida, ò zlata</i>
~	< ˜ (stari neoakut): <i>sûša, krâj</i> 'kralj', <i>dvôr, pastîr, ženê</i> G jd., <i>desêti, pêtî, stâri</i> , G mn.: <i>pâs, sêl, žên; jîn, mučîn</i>
	< " pri povlačenju naglasaka sa otvorene ultime na dugu penultimu: <i>rûka, glâva, trâva, pîsmo, gôvno</i>
	< " pri duljenju sloga zatvorenog sonantom: <i>kôn</i>
	< ˆ, ˆ pri povlačenju naglasaka na kratki slog: <i>kôza, vòda, sêstra, ôrla, pâkla, bâcan, bâcamo, vrimêna, telêsa, uključujući i fonetsku riječ: uzâ se, podâ se</i>
	u tvorbi hipokoristika: <i>Ânte, Îve, Jêle, Mâre</i> duljenjem <i>ĩ</i> : <i>dîrva, kîrč, vîrša, bîrst</i> 'brstiti'
˘	< ˆ (stari dugi cirkumfleks): <i>grâd, zûb, mêso, tîlo, pêt</i>
	razvojem neocirkumfleksa: G mn. <i>krâv, vrân, kopâš</i> (fakultativno)
	< " pri duljenju sloga zatvorenog sonantom: <i>krâj</i> 'kraj', <i>sûnce, stârca</i> G jd., <i>divôjka</i> DLI mn. <i>nogân, rukân</i>
	< " duljenjem u nominativu: <i>bôg, nôs, kôst, kîrv</i> < " stezanjem: <i>zvâ, krâ</i>

-	< ˉ <i>pīvāc, sūdāc, kūpīt, pītāt</i>
	< ˘ analoškim ujednačavanjem duljine: <i>lōvāc, lōnāc, ūčīte! imp.</i>
	< ˘ duljenjem <i>r</i> : <i>bṛstīt, tṛnīt</i>
˘	< ˘ <i>rāna, brāta, sēdan</i>
	< ˉ kraćenjem zanaglasne dužine: <i>glēdan, gōvor, mīsec</i>
	< ˉ kraćenjem prednaglasne dužine ispred ˘: <i>rukē</i> G jd. (< *rōkŷ)
	povlačenjem naglasaka s ultime: <i>glāva, bācan</i>
	kraćenjem <i>r</i> : <i>crnāc, mrsīt</i>

5.4.1. Napomene o dijalektološki relevantnim promjenama

5.4.1.1. Razvoj neocirkumfleksa ograničen je na refleks staroga akuta u G mn. imenica ž. i s. r.: *bāb, krāv, kopīt, līt*.

5.4.1.2. Za govor Okruha karakterističan je naglasni tip *pīsmo, krīvca, kōlca, òca*, gdje se u južnih čakavaca naglasak povukao s otpaloga poluglasa u medijalnome slogu, a ne s ultime (*pīsmo* < *pīšmo, sjevernije: *pīsmō* < *pīšmō; v. Kapović 2010: 72). Dakako, budući da sjeverni tip *pīsmō* u govoru Okruha nije ni teoretski moguć, upravo zbog novog distribucijskog ograničenja (*rūkà* > *rūka*, v. 5.3.1.), tip *pīsmo* se podrazumijeva, pa to da je riječ o opisanome južnom čakavskom obilježju može biti samo (visoko vjerojatna) pretpostavka temeljena na geografskome položaju sela.³¹

5.4.1.3. Rezultat kompenzacijskog duljenja u slogu zatvorenu sonantom (uslijed otpadanja poluglasa) je ˆ naglasak, a ne ˘, kako je to i inače južnije od Rogoznice: *divōjka* (< *dēvōǰka), *dīm* (< *dīm̌), *stārca* (< *stāřca), *sūnce* (< *sūňce) itd. Jedina je iznimka ovome pravilu imenica *kōń*.

5.4.1.4. Sustavno je provedeno „kanovačko“ duljenje sloga ispred naglašene otvorene ultime, koji nakon povlačenja naglasaka (onda kada se provede) dobiva ˘: *nogà* > *nōga*, *sestrà* > *sēstra*, *popà* > *pōpa*, odnosno može ostati nenaglašen u fonetskoj riječi, kad naglasak nije na ultimima: *nōgà mi je utrnīla*, *dōbrò mi je* (v. 5.3.1.).

5.4.1.5. Za govor Okruha nisu karakteristična tipično „bodulska“ duljenja kratkoga naglašenog *a* (*māška, lopàta, otàc*), niti bilo kojeg drugog naglašenog vokala, kao ni duljenja ispred zvučnih suglasnika (*bōb, obīd, prāg, mrāz*, no nejasna je potvrda *rēb* ‘panj loze’ – G jd. *rēba*).

³¹ Za razliku od npr. Brača i Hvara, gdje je i oblik *pīsmō* teoretski moguć (kao i *rūkà*) pa je ovjereni oblik *pīsmo* sam po sebi dokaz postojanja ovog specifičnog južnog naglasnog tipa.

6. Zaključak

Iz građe prikazane u radu moguće je izvući nekoliko općih zaključaka o fonološkome sustavu govora Okruha, kao i o mjestu govora unutar čakavskoga narječja, koje taj i takav fonološki sustav definira.

Vokalizam je konzervativan, što se očituje u praktično neizmijenjenome ishodishnom vokalskom inventaru s pet dugih i kratkih vokalskih fonema srednje otvorene artikulacije, bez promjena u vokalskoj kvaliteti. Očituje se također i u dobroj potvrđenosti tipično čakavskih vokalskih arhaizama: jaka vokalnost, zamjena $\check{e} > a$ iza palatala, zamjena $\epsilon > a$ iza j , $\check{z}$, $\check{c}$.

Rezultati promjena u kvantiteti slogotvornog r nisu svedivi na kraćenje, kako je to u velikome broju čakavskih govora. Primarno je kraćenje $\bar{r}$ posvjedočeno u velikome broju primjera, ali su naknadna duljenja bez jasno utvrdivog uzorka dovela do velikog broja ravnopravnih heterofona (u oko dvije trećine slučajeva), u kojima se ostvaruje i $\bar{r}$ i r (za sličnu situaciju u susjednome Drveniku usp. Vučić 2001: 6), tako da za mnoge riječi više nije moguće utvrditi koji je osnovni lik (npr. $\check{c}\bar{r}v$ ili $\check{c}rv$). Slično je i s izgovorom popratnog vokala, koji se danas izuzetno rijetko čuje, iako se, sudeći po arhivskoj onomastičkoj građi, može pretpostaviti da je u ne tako davnoj prošlosti bio sustavno izgovaran.

Konsonantizam je u dobroj mjeri inovativan, što se očituje u uznapredovalim promjenama u sustavu palatalnih afrikata ($\acute{c}$, $\check{c} > \check{c}$ i razvoj zvučne afrikate $\acute{d}$), u gotovo sustavno provedenoj zamjeni $\check{c}r > cr$ (štokavski utjecaj?, usp. Menac-Mihalić i Celinić 2016), u inovativnim procesima u razvoju palatalnih sonanata koji neujednačeno zahvaćaju leksički korpus ($\acute{l} > j$, $\acute{l} > l$, $\acute{l} > \acute{l}$; $n > \acute{n}$, $\acute{n} > n$, $\acute{n} > jn$), u potpunom gubitku velarnog frikativa x (izrazit štokavski utjecaj), u gubitku završnog $-l$ u gl. pr. r. m. r. jd., u velikom broju riječi na koje se proširila proteza j -, u promjenama na kraju nepromjenjivih riječi i nastavaka (zamjena $-m > -n$, otpadanje finalnih dentala t i d itd.) i, konačno, u inovativnom i raznolikom razvoju konsonantskih skupova. Dakako, ne mogu se zanemariti ni pojedini tipično čakavski arhaizmi u konsonantizmu ($*dj > j$, $*skj$, $*stj > \check{s}\check{c}$ itd.), no oni su u odnosu na inovacije u znatnoj manjini.

Prozodija je relativno inovativna u usporedbi s drugim čakavskim govorima. Na fonetsko-fonološkoj razini arhaičnost se očituje u očuvanju starohrvatskog tronaglasnog sustava, ali uz važne inovacije: sustavan gubitak zanaglasnih duljina, povlačenje naglaska s otvorene ultime i duljenje sloga pred naglaskom u „kanovačkoj“ poziciji. Dakako, o arhaičnosti akcentuacije ne može se govoriti samo na temelju fonetsko-fonoloških kriterija, već i morfoloških (usp. Kapović 2008: 35), koji, dakako, nisu tema ovoga rada.

Dobro su posvjedočena sva karakteristična južnočakavska obilježja, podjednako u vokalizmu, konsonatizmu i prozodiji: ikavski refleks jata s minimalnim brojem iznimki, odraz *u* starog stražnjeg nazala *ǫ* i slogotvornog *l*, vokal *a* kao sustavan odraz poluglasa (*a* < *ǫ*, *ǫ*), refleksi **ji-* > **jǫ-* > *i-* (*ime*, *igra*), odraz *re* u *rěbāc*, *rěst* i *krěst*, prijevoini stupanj *grěb*, odraz *vb* > *u* u prefiksu i prijedlogu, sekundarno inicijalno *i-* u gl. pr. r. *iša*, potpuni gubitak velarnog frikativa *x*, protetsko *j-* prošireno na velik broj riječi koje počinju vokalom (*jōko*, *jūsta*) i neočuvanost zatvornog *-l* u gl. pr. r. m. r. jd. (*bīja*, *rādīja*, *znā*). Pojedina obilježja još preciznije smještaju govor Okruha u južni dio južnočakavskoga narječja (južnije od Rogoznice). To je prije svega kombinacija, s jedne strane, stabilnosti neoakuta u sustavu *i*, s druge strane, *ˆ* kao rezultat duljenja u slogu zatvorenu sonantom (tip *stāri stārci*) te naglasni tip *pīsmo*, *kōlca*, *ōca*. Ovome bismo mogli pridodati i otpadanje finalnog *-i* u infinitivu, kao rubno-fonološku pojavu (usp. Brozović i Ivić 1988: 35) koja također sustavno zahvaća govore južnije od Rogoznice. Obilježje po kojemu se govor Okruha razlikuje od većine južnočakavskih govora, uključujući i govor Trogira, s kojim je inače u najvišem stupnju sličnosti, sustavno je zatvaranje *o* > *u* u primjerima poput: *rukūn*, *přstun*, *tīlun*, *ūn* (v. 3.2.5.1.).

Dominiraju fonološka obilježja tipična za kopnenu čakavicu: konzervativan vokalizam (bez zatvaranja i diftongacije dugih vokala), gubitak velara *x*, očuvan refleks *-l* > *-ja* u gl. pr. r., izostanak tipičnih „bodulskih“ duljenja vokala (duljenje ispred zvučnih suglasnika i duljenje naglašenog *a*), povlačenje naglaska s otvorene ultime i „kanovačko“ duljenje. Da je govor Okruha u prošlosti bio evidentno bliži otočnoj čakavici negoli je to danas slučaj, potvrđuje i u građi posvjedočena težnja k eliminaciji slogotvornog *r*, u vidu postojanja popratnoga vokala uz *r* (*ar*). I dakako, govor Okruha karakteriziraju i uobičajeni adrijatizmi: *-m* > *-n*, *l̥* > *j*, kraćenje *r* itd.

Sustav je u intenzivnoj mijeni. Izuzetno je velik broj podjednako autentično domaćih dubletnih, pa čak i tripletnih izgovornih varijanti (*īgla/jāgla*, *dřvo/drīvo*, *cřv/cřv/cřv* itd.), što je upravo egzemplarna odlika sistema u kojemu se istovremeno odvijaju dva dijametralno suprotstavljena procesa: a) značajne strukturne mijene kao rezultat snažnog utjecaja štokavskoga adstrata (regionalnog nadvarijeteta i standarda) i b) težnja k očuvanju jezično-genetskog identiteta. Pritom rezultati nijednog od dvaju procesa ne poništavaju učinak onoga drugog, već zajedno, u sinergiji stvaraju novi autentični sustav s i dalje prepoznatljivim čakavskim identitetom. Otprilike točno onakav sustav kakav se i može očekivati u mjestu koje se nalazi na samoj granici između dvaju potpuno različitih jezičnih ambijenata – izoliranog otočnog i progresivnoga gradskog i kopnenog – spojenih mostom.

Literatura i izvori

- AMID = Arhiv mapa za Istru i Dalmaciju. Zbirka *Okrug*: Preliminarni opis granice iz 1828.; Originalni planovi iz 1830.; Iskaz naziva predjela, otoka, dolina, rtova, luka, putova, jezera, rijeka i močvara iz 1830.
- Babić, Dunja. 2015. *Trogirsko predgrađe na Čiovu u kontekstu izgradnje otoka do XIX. stoljeća*. Doktorski rad. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu.
- Bareta Buličić, Manuela. 2014 (reizdanje: 2019). *Okružna rič – Ričnik okružnoga govora*. Split: Naklada Bošković.
- Barić, Eugenija i dr. 1997. *Hrvatska gramatika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Brozović, Dalibor. 1972. O ortoepskoj vrijednosti dugoga i produženog ijekavskog jata. *Jezik: časopis za kulturu hrvatskoga književnog jezika*, 5, Zagreb, 142–149.
- Brozović, Dalibor; Ivić, Pavle. 1988. *Jezik, srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*. Zagreb: Jugoslavenski leksikografski zavod »Miroslav Krleža«.
- ERHSJ = Skok, Petar. 1971.–1974. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. sv. I–IV. Zagreb: JAZU.
- Finka, Božidar. 1971. Čakavsko narječje. *Čakavska rič*, 1, Split, 11–71.
- Galović, Filip. 2018. Dijalektološke zamjedbe o mjesnome govoru Slatina na otoku Čiovu. *Ethnologica Dalmatica*, 25, Split, 137–145.
- Galović, Filip. 2019. *Govori otoka Šolte*. Zagreb – Šolta: Hrvatsko katoličko sveučilište u Zagrebu i Općina Šolta.
- Geić, Duško. 2015. *Rječnik i gramatika trogirskoga čakavskoga govora*. Split – Trogir: Književni krug Split – Združeni artisti Trogir.
- HE = *Hrvatska enciklopedija*. 1942. Zagreb: Naklada Hrvatskog izdavačkog bibliografskog zavoda.
- Holzer, Georg. 2011. *Glasovni razvoj hrvatskoga jezika*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje.
- Hraste, Mate. 1948. Osobine govora otoka Šolte, Čiova, Drvenika i susjedne obale. *Rad JAZU*, 272, Zagreb, 123–156.
- Ivić, Pavle. 1981. Prilog karakterizaciji pojedinih grupa čakavskih govora. *Hrvatski dijalektološki zbornik*, 5, Zagreb, 67–93.
- Ivšić, Stjepan. 1911. Prilog za slavenski akcenat. *Rad JAZU*, 187, Zagreb, 133–207.
- JE = Vinja, Vojmir. 1998.–2004. *Jadranske etimologije. Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku*. Knjige: I. A–H (1998), II. I–Pa (2003) i III. Pe–Ž (2004). Zagreb: JAZU/Školska knjiga.
- Jelaska, Zrinka. 2004. *Fonološki opisi hrvatskoga jezika. Glasovi, slogovi, naglasci*. Zagreb: Sveučilišna naklada.

- Jurić, Ante. 2005. Suvremena čiovska toponimija. *Čakavska rič*, 33/1–2, Split, 145–212.
- Jurić, Ante. 2009. Kanovački naglasak u trogirskome govoru. *Čakavska rič*, 37/1–2, Split, 57–77.
- Jurić, Ante. 2020. O toponimu *Okrūk* na Čiovu. *Folia onomastica Croatica* (u tisku).
- Jurišić, Blaž. 1966. *Rječnik govora otoka Vrgade, I dio*. Zagreb: Biblioteka Hrvatskog dijalektološkog zbornika.
- Kapović, Mate. 2007. Naglasne paradigme imeničnih *i*-osnovâ u hrvatskom. *Croatia et Slavica Iadertina*, 3, Zadar, 71–79.
- Kapović, Mate. 2008. Razvoj hrvatske akcentuacije. *Filologija*, 51, Zagreb, 1–39.
- Kapović, Mate. 2015. *Povijest hrvatske akcentuacije. Fonetika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Kapović, Mate. 2020. On the retraction of Neo-Circumflex in Čakavian. *Croatia et Slavica Iadertina* (u tisku).
- Kurtović Budja, Ivana. 2010. Kopneni čakavski govori u okolici Splita, Šibenika i Zadra. *Prinosi hrvatskoj dijalektnoj fonologiji*. Ur. Mijo Lončarić. Split – Zagreb: Književni krug Split – Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 77–157.
- Kurtović, Ivana; Šimunović, Petar. 1999. Fonološki sustav govora Krilo Jesenica. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 25, Zagreb, 155–169.
- Kurtović, Ivana; Šimunović, Petar. 2000. Fonološki sustav govora Kaštel Kambelovca. *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 26, Zagreb, 83–98.
- Langston, Keith. 2006. *Čakavian Prosody (The Accentual Patterns of the Čakavian Dialects of Croatian)*. Bloomington: Indiana.
- Lisac, Josip. 2003. *Hrvatska dijalektologija 1. Hrvatski dijalekti i govori štokavskog narječja i hrvatski govori torlačkog narječja*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lisac, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2: Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- Lucić, Ivan. 1979. *Povijesna svjedočanstva o Trogiru I–II*. Split: Čakavski sabor.
- Matasović, Ranko. 2008. *Poredbenopovijesna gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Matica hrvatska.
- Menac-Mihalić, Mira; Celinić, Anita. 2016. Refleksi *č u skupu *čbr u hrvatskim govorima. *Romanoslavica*, LII, 2, Zagreb, 99–115.
- Moguš, Milan. 1977. *Čakavsko narječje – fonologija*. Zagreb: Školska knjiga.
- MR = Matice rođenih župe Okruk (1825.–1882.; 1882.–1908.). Državni Arhiv u Splitu.
- PST = *Pisme staroga Trogira* sv. I (1972.) i II (1975.). Split: Klapa Trogir.

- Silić, Josip; Pranjković, Ivo. 2005. *Gramatika hrvatskoga jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Skok, Petar. 1950. *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima*. Zagreb: Jadranski institut JAZU.
- Skračić, Vladimir [ur.]. 2006. *Toponimija otoka Pašmana*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Skračić, Vladimir [ur.]. 2007. *Toponimija otoka Ugljana*. Zadar: Sveučilište u Zadru – Centar za jadranska onomastička istraživanja.
- Šimunović, Petar. 1966. Onomastička istraživanja Velog i Malog Drvenika. *Ljetopis JAZU*, 71, Zagreb, 345–357.
- Šimunović, Petar. 1972. Osobine čiovske toponimije. *Onomastica*, 17, Zagreb, 51–63.
- Šimunović, Petar. 1977. Čakavština srednjodalmatinskih otoka. *Čakavska rič*, 7, Split, 5–63.
- Škarić, Ivo. 2009. *Hrvatski izgovor*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Vulić, Sanja. 2001. Osnovne značajke samoglasničkoga sustava govora otoka Drvenika kraj Trogira. *Čakavska rič*, 29/2, Split, 5–12.

The Phonological System of the Dialect of Okruk on the Island of Čiovo

Summary

The village of Okruk (officially named *Okrug Gornji*) is the largest and the most populous settlement on the island of Čiovo. In approximately the last 30 years, the population of Okruk has doubled, mostly as the result of the immigration of the Štokavian-speaking population, which, of course, had a certain influence on the description of the present-day local vernacular. However, the autochthonous Čakavian vernacular of Okruk remained a well-preserved and firm system, especially at the level of phonology, but also prosody. The main characteristics of the phonological system of the vernacular of Okruk are (1) its conservative vocalism (with a lack of almost any qualitative change in the pronunciation of vowels), followed by the rather chaotic development of the syllabic *r*, (2) its rather developed consonant system, and (3) its rather innovative prosody combined with an archaic inventory of prosodic units (the Old Croatian three-accents system: „, ^, ~). As regards the dialecolological value of the collected phonological data, it can be summarized as a predominance of South Čakavian and mainland Čakavian features. In addition, one of the most important characteristics of the Okruk vernacular at the phonological level is its extremely large number of doublet and even triplet solutions in pronunciation and in the choice of vocabulary containing diffe-

rent synchronic reflexes of the same historical phoneme (i.e., *Uskŕs/Vazâm* 'Easter', *īgla/jāgla* 'needle', *cŕv/cŕv/cŕv* 'worm', etc.), which is exactly the exemplary characteristic of the system in which two diametrically opposed processes are in progress: (1) important structural changes as a result of the influence of the Štokavian standard and non-standard varieties and, simultaneously, (2) the striving to preserve archaic linguistic features and dialectological identity.

Ključne riječi: fonologija, dijalektologija, prozodija, čakavsko narječje, Okrug, Okruk

Keywords: phonology, dialectology, prosody, Čakavian dialect, Okrug, Okruk

